

Міністерство освіти та науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
НН «Інститут післядипломної освіти»
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ *SUPERNATURAL* (НА МАТЕРІАЛІ 1, 2 СЕЗОНІВ СЕРІАЛУ «*SUPERNATURAL*»)

Студентки 6 курсу 641мз групи
Спеціальності 035 – Філологія
Спеціальності 035.04 Германські мови та
літератури (переклад включно) - англійська

Черненко Катерини Петрівни

Керівник: к.філол.н., доцент б.в.з.

Васильєва Н.О.

Рецензент: _____

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧНУ ім. Петра Могили

Кафедра англійської філології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав.кафедри _____
„_____” _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
на виконання дипломної роботи (проєкту)

1.Тема дипломної роботи (проєкту): *Структурна організація лексико-стилістичного поля SUPERNATURAL (на матеріалі 1, 2 сезонів серіалу «Supernatural»).*

Затверджена наказом по ЧНУ ім. П. Могили
«_____» _____ 2023 р. № _____

2.Строк подання студентом дипломної роботи (проєкту) _____
„_____” _____ 2023 р.

3.**Цільовою установкою роботи** виступає створення й аналіз структури лексико-семантичного поля SUPERNATURAL, послуговуючись фактологічними даними, дібраними із сценарію однойменного американського серіалу (1, 2 сезони); з’ясування особливостей вербалізації ядра та периферії лексико-семантичного поля SUPERNATURAL.

4.**Зміст дипломної роботи (проєкту):** У теоретичному розділі дипломного проєкту було проаналізовано різнотлумачення термінів і понять, котрі стали ґрунтовними для цієї праці: *теорія лексико-семантичного поля, ядро лексико-семантичного поля, периферія лексико-семантичного поля*. Крім того, авторка окреслила основні методики та прийоми до вивчення лексико-семантичного поля у мовознавстві; з’ясувала дефініцію явища «*supernatural*» (надприродного) з позиції філософії; виокремила ядерну та периферійну зони лексико-семантичного поля SUPERNATURAL, скориставшись автентичним матеріалом; з’ясувала та систематизувала лексико-стилістичні нюанси реалізації поняття «*supernatural*» на матеріалі зробленої вибірки.

5. **Перелік графічного матеріалу:** Таблиця 1. Тематичні групи лексем на позначення надприродних реалій у серіалі «Supernatural»; Діаграма 1. Вибірка лексем із сучасних англomовних лексико-графічних джерел, що доповнюють / уточнюють семантику слова «*supernatural*»); Рис. 1. Візуалізація морфологічних особливостей лексико-семантичного поля SUPERNATURAL; Рис. 2. Візуалізація структури ЛСП SUPERNATURAL.

6. Консультанти по роботі (проєкту):

Прізвище та ініціали консультантів	Розділи роботи (проєкту)
Васильєва Надія Олександрівна	1 розділ
Васильєва Надія Олександрівна	2 розділ

7. Календарний план виконання роботи/проєкту:

№ з/п	Назва частин роботи (проєкту)	%	Виконання роботи (проєкту)	
			За планом	Фактично
1.	Уточнення теми дипломного дослідження і написання попереднього варіанту вступу	15%	Вересень	Вересень
2.	Вивчення нової лінгвістичної, літератури з метою оновлення відповідної інформаційної бази дослідження	35%	Жовтень –	Жовтень – листопад
3.	Вибірка фактичного матеріалу для отримання об'єктивних кількісних даних	50%	Листопад	Листопад
4.	Виконання аналізу вибірки досліджуваного матеріалу	85%	Грудень – січень	Грудень – січень
5.	Корегування роботи	100%	Лютий	Лютий

Дата видачі завдання «__» _____ 2023 р.

Керівник роботи (проєкту)
к. філол. н., доц. б.в.з. Васильєва Надія Олександрівна
(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Завдання прийняв до виконання студент групи 641з
НН «Інститут післядипломної освіти»
Черенок Катерина Петрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ <i>SUPERNATURAL</i> (НАДПРИРОДНЕ) У НАУКОВІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ПАРАДИГМІ	
1.1. Структура лексичної системи мови.....	
1.1.1. Лексико-семантичне поле в сучасній науці.	
1.1.2. Нюанси структури лексико-семантичного поля.	
1.1.3 Типи лексико-семантичних полів і взаємозв'язок їх елементів.....	
1.2. Методика та прийоми аналізу лексико-семантичного поля в лінгвістиці.. .	
1.3. Трактуювання « <i>надприродного</i> » лінгвістичною наукою.....	
1.4. Телешоу «Supernatural» як алегорія сучасного американського суспільства.	
РОЗДІЛ II. СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ <i>SUPERNATURAL</i> У СЕРІАЛІ «<i>SUPERNATURAL</i>» (на матеріалі 1, 2 сезонів)	
2.1. Визначення ядерної зони лексико-семантичного поля <i>SUPERNATURAL</i> у серіалі «Supernatural».....	
2.2. Визначення периферійної зони лексико-семантичного поля <i>SUPERNATURAL</i> у серіалі «Supernatural».	
2.3. Морфологічні особливості вербалізації феномену « <i>supernatural</i> » («надприродне»).....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

Як відомо, надприродні явища, дивні створіння та магічні здібності все частіше привертають увагу науковців і пересічних людей у наші дні. Найчастіше надприродні феномени люди асоціюють із релігією, проте це явище існує не лише в релігійній свідомості, а й реалізується у творах мистецтва (зокрема, у рамках мистецтва часто зустрічаються надприродні образи (наприклад, образи Мефістофеля у «Фаусті» Й. В. Гете), філософських трактатах (в ідеалістичній філософії є поняття, які представляють надприродне з філософської точки зору: «світовий дух», «світова воля») тощо. Саме тому науковці намагалися визначити та пояснити *надприродне*, серед яких слід згадати Л. Леві-Брюля, К. Леві-Стросса [35], Ю. А. Леваду [36], Д. М. Угриновича [53] та інші.

Тема *надприродного* була й залишається актуальною в багатьох художніх творах, а також втілюється в сюжетах сучасних фільмів, телевізійних серіалів, мультфільмів, коміксів, відео роликів, блогів тощо. Така популярність впливає на мову та відображається у мовленні. Відповідно, у лексиконі з'являються нові слова на позначення надприродних явищ, а деякі з існуючих лексичних одиниць використовуються більш активно, ніж раніше.

Грунтовне вивчення слова як основної одиниці мовної системи є важливим завданням сучасної лінгвістики. Значну роль у вирішенні цього завдання відіграє семантична теорія, що активно розвивається при моделюванні та дослідженні лексико-семантичних полів. Вивченням питання лексико-семантичного поля займалися і продовжують займатися багато вчених-лінгвістів, серед яких: Г. Іпсен, Й. Трір, Р. Мейєр, В. Порціг, Л. Вейсгербер, З. Д. Попова [46], Ю. М. Караулов [23], О. О. Селіванової [48], З. Н. Вердієвої [12], Л. М. Васильєва [9; 10; 11], та інші.

«Польовий» підхід вважається достатньо результативним для опису мовних явищ, оскільки за його допомогою можливо вивчити системну організацію мови. Відомо, що при польовому моделюванні проводиться аналіз

багатьох мовних одиниць. Крім того, коли досліджується лексико-семантичне поле, висвітлюються додаткові ознаки різних понять, які можуть бути наявними у житті мовця. Тому дослідження вербалізації надприродного з позиції теорії лексико-семантичного поля дозволить з'ясувати та охарактеризувати специфіку цього поняття більш обґрунтовано, що підтверджує **актуальність** обраної теми.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у створенні структури лексико-семантичного поля SUPERNATURAL, використовуючи фактологічний матеріал вилучений зі сценарію до серіалу «Supernatural» (1, 2 сезони).

Для досягнення зазначеної мети передбачається поетапне розв'язання наступних **завдань**:

- окреслити поняття лексико-семантичного поля у рамках лінгвістики;
- охарактеризувати сучасні методики та прийоми аналізу лексико-семантичного поля;
- пояснити феномен *надприродного* в науці та уточнити його загальнофілософську дефініцію;
- визначити ядерну та периферійну зони лексико-семантичного поля SUPERNATURAL у серіалі «Supernatural» (1, 2 сезони), застосувавши матеріали вибірки;
- проаналізувати морфологічні особливості вербалізації феномену *supernatural* (*надприродне*) у межах зазначеного ілюстративного матеріалу.

Об'єктом дослідження є лексико-семантичне поле SUPERNATURAL, вербалізоване в скрипті серіалу «Supernatural».

Предмет дослідження – особливості вербалізації ядерної та периферійної зон лексико-семантичного поля SUPERNATURAL.

Матеріалом дослідження слугує сценарій до серіалу «Supernatural» (1, 2 сезони) (інтернет джерело).

У ході роботи було вжито наступні **методи**: описовий метод; метод контекстуального аналізу; метод компонентного аналізу (методика членування

словникових дефініцій для виділення семантичних складових); прийом кількісного аналізу; метод суцільної вибірки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснюється спроба сформувати ядерну та периферійну зони лексико-семантичного поля SUPERNATURAL, застосувавши ілюстративний матеріал, дібраний зі сценарію 1, 2 сезонів телесеріалу «Supernatural».

Теоретична цінність. Матеріали представленої праці можуть бути застосованими під час уточнення теоретичних даних щодо моделювання лексико-семантичного поля.

Практична цінність кваліфікаційної роботи визначається можливістю подальшого залучення її результатів при викладанні мовознавчих дисциплін та спецкурсів (когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, загальне мовознавство тощо), а також при укладанні словників-тезаурів та синонімічних словників.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок. Список літератури нараховує 84 позиції.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ *SUPERNATURAL* (НАДПРИРОДНЄ) У НАУКОВІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ПАРАДИГМІ

1.1 Структура лексичної системи мови

Мова – складна система, у межах якої, як зазначає Ф. П. Філін, лексеми, нібито «зацементовано» граматичними та лексико-граматичними зв'язками, без котрих неможливе мовлення, спілкування між людьми, сприйняття об'єктивної реальності [61, с. 218].

Мова – згуртована система, єдине ціле, елементи якої тісно поєднуються між собою та перебувають у певних взаємозв'язках. Мова – знакова система: будь-який її елемент протиставлений іншим подібним одиницям, займає у цій системі конкретну обґрунтовану позицію, характеризується індивідуальним значенням, що робить мову унікальним матеріалом для аналізу та вивчення.

Описати мову можна крізь її структуру, що визначена сукупністю зв'язків між її елементами. Сукупність елементів мови та структура їх взаємозв'язків утворюють певну систему, котрі на різних рівнях мови, взаємодіючи, формують загальну систему мови [36, с. 60].

Система – єдність взаємопов'язаних та взаємозалежних частин, однорідних за складом. Систему утворюють багато елементів – предметів і понять та зв'язків, що існують між ними. Включення до системи чи видалення певного її елемента порушує її функціонування, тобто, система здатна продовжувати діяти, проте менш ефективно, або й зовсім зруйнуватися. Різні системи володіють різним потенціалом до поповнення свого складу новими конститuentами, складністю побудови чи ступенем організованості елементів, які її складають.

Щодо лексичної системи, зазначимо, що лексична система мови надто складна за своєю структурою та організацією, що можна пояснити багатством

наявних для мови функцій та калейдоскопічністю комунікативних ситуацій, суспільним різноманіттям тощо.

Позамовна діяльність має значний безпосередній вплив на лексику, що власне й обумовлює її належність до відкритих та незамкнених систем. Відомо, що основною особливістю відкритих систем є взаємодія із зовнішнім світом, котрий і визначає сутність лексикону [67, с. 19].

Іншою особливою рисою відкритих систем вважають – їхню рухомість. Ця характеристика визначає не тільки процеси, що стосуються семантичних зрушень всередині груп слів, а також і появи неологізмів, але й суттєво більш ґрунтовні процеси. У результаті виникнення цих процесів вокабуляр мови зазнає постійних метаморфоз, що вказує на факто неможливості точного визначення елементів лексичного фонду у певний час існування.

На думку мовознавців, ще одна важлива риса лексики – семантична невизначеність. Лексичні значення, на відміну від значень граматичних, не утворюють регулярних низок. Крім того, досить складно, а подекуди нереально надати чітку характеристику лексичним значенням слів, оскільки один із елементів значення може бути безпосереднім ідентифікатором слова [67, с. 21]. Ці риси вказують лише на те, що у межах лексики набагато складніше виявити зв'язки, аніж граматики чи фонології.

В. В. Виноградов, пояснюючи поняття лексико-семантичної системи, акцентує увагу на тому, що слова та їх значення все ж не можна уніфікувати у чітку систему, оскільки вона має особливості: «Лексико-семантична система складається зі 1) слів і виразів; 2) словотвірних і граматичних категорій, залежно від яких з'являються семантичні групи, семантичні зв'язки слів, їх комбінаторність. Усі елементи лексико-семантичної системи всередині запаяні, відносні та взаємовизнані, усі слова та їх значення перебувають у взаємозв'язку та взаємодії. Усі частини та ланки лексики мають внутрішні закономірні зв'язки» [15, с. 4].

Досить важливо звернути увагу на те, що інколи виявлення системних зв'язків на лексичному рівні є досить складним трудоємним завданням, адже лексичний склад – рухомий, незамкнутий, відкритий. Саме ці характеристики властиві також лексико-семантичним полям.

За міркуванням Л. А. Новікова, системність лексики виявляється через «принципову можливість послідовного опису словникового складу шляхом розподілу слів-понять, а точніше лексико-семантичних варіантів, на семантичні (понятійні) поля» [19, с. 8].

1.1.1 Лексико-семантичне поле в сучасній науці

Як виявилось, лексико-семантичне поле є досить широким поняттям, адже у ньому поєднуються ключові проблеми лексикології: проблеми синонімії, антонімії, полісемії, проблема співвідношення слова і поняття. Відповідно, вирішення завдань, пов'язаних з семантичними полями в лексиці, дозволяє по-новому висвітлювати перелічені проблеми.

Теорія поля визнана предметом безлічі досліджень не тільки у вітчизняній, але також і в зарубіжній науковій літературі. Так, дослідники О. О. Потебня, Р. Мейер, Г. Шперберг, Г. Іпсен в кінці XIX на початку XX ст. виділяли закономірності семантичних зв'язків між одиницями мови, а також типи семантичних полів. Поняття лексико-семантичного поля було розроблене Е. Оксааром і О. Духачеком, хоча термін «поле» було вперше введено до обігу семасіології німецькими мовознавцями Г. Іпсен і Й. Трір, а семантичне поле описав Л. Вейсгербер [19].

Вперше термін «*семантичне поле*» як сукупності лексем, що мають інтегральне значення, було визначене Г. Іпсеном [18, с. 89]. Дещо інакше розглядає це явище В. Порціг: на перший план висунуто слова як самостійні мовні одиниці та основні зв'язки їхніх значень, що виявляються в словосполученнях та словах. Учений намагався виявити зв'язки, що закладені в самих значеннях слів: «Його поля – прості співвідношення, які складаються з

дієслова та суб'єкта чи об'єкта або прикметника й іменника» [24, с. 175]. При цьому, домінуючими є слова, здатні виражати ознаки та виконувати предикативну функцію, тобто дієслова та прикметники. Отже, тільки дієслово та прикметник може бути ядерним елементом «семантичного поля», за думкою В. Поціга. Саме ж поле включає в себе ті мовні елементи, що сполучаються з ядерним. Таким чином, «семантичне поле» В. Поціга ґрунтується на валентних властивостях слів та є синтагматичним утворенням, на відміну від парадигматичних полів Й. Тріра [24, с. 178].

Д. Н. Шмельов [67, с. 47] розуміє семантичне поле як розгалужене об'єднання слів, котрі пов'язані за змістом, обумовлюють і визначають значення один одного. Семантичне поле відображає зв'язки і залежність між елементами дійсності – об'єктами, процесами, властивостями, тому включає в себе лексику значущих частин мови. Кожне семантичне поле має семантичне ядро – певне поняття, виражене словом, як «архілексема поля», навколо якого ґрупується лексика, що формує центр і периферію поля.

З точки зору А. В. Бондаренко [8, с. 16], семантичне поле – це термін функціональної граматики; базується на певній семантичній категорії угруповання засобів різних рівнів мови, а також комбінованих мовних засобів, які взаємодіють на основі спільності їхніх семантичних функцій. Ядро функціонально-семантичного поля складають одиниці морфологічного та синтаксичного рівня.

На думку М. В. Нікітіна, групування слів за близькістю значень називаються семантичними або понятійними полями. До цих полів слова входять незалежно від зовнішньої форми, іноді навіть в одне поле об'єднуються слова різних частин мови. Усі мовні елементи можуть зближуватися на підставі подібності чи суміжності. Лексико-семантичні поля об'єднують слова, що мають спільні значення. Усі слова, що входять в таке поле, конкретизують одне загальне поняття, додаючи до нього особливі значення [21, с. 112].

О. О. Селіванова трактує лексико-семантичне поле як парадигмальне об'єднання певної частини мови за спільністю інтегрального компонента

значення. Вчена зауважує, що лексико-семантичне поле має свій центр, котрий включає найбільш уживані слова з яскравим інтегральним компонентом, та периферію, яка містить слова менш частотні за вживанням, стилістично забарвленні [48, с. 282].

Семантичне поле – це певна ієрархічна структура безлічі лексичних одиниць, об'єднаних загальним (інваріантним) значенням і відображає в мові відповідну понятійну сферу. З точки зору ідеографічного опису мови, тобто в напрямку від заданого сенсу до засобів його вираження, лексику можна представити у вигляді системи взаємодіючих семантичних полів, які утворюють складну і специфічну для кожної мови «картину світу», яка визначається його внутрішньої формою: такі, наприклад, різноманітні за своїм характером найменування часу, простору, руху, позначення кольору, спорідненості, краси, назви засобів переміщення, музичних інструментів, дерев тощо. Кількість одиниць семантичного поля може бути порівняно обмеженою і дуже великою. Отже, семантичне поле – це об'єднання, в якому відображаються істотні зв'язки його одиниць, що утворюють рухливу напружену «мозаїку», яку можна порівняти з електромагнітним полем і його частками [36, с. 23].

У сучасному мовознавстві семантичне поле визначається як сукупність мовних (головним чином лексичних) одиниць, які об'єднані спільністю змісту (деколи також спільністю формальних показників) і відображають понятійну, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ. Семантичне поле характеризується такими основними властивостями:

- 1) наявністю семантичних відношень (кореляцій) між складовими його словами;
- 2) системним характером цих відношень;
- 3) взаємозалежністю та взаємообумовленістю лексичних одиниць;
- 4) відносною автономністю поля;
- 5) безперервністю позначення його смислового простору;

б) взаємозв'язком семантичних полів у межах всієї лексичної системи [28, с. 99].

Семантичне поле характеризується понятійною однорідністю елементів, тому його одиницями є зазвичай лексико-семантичні варіанти багатозначних слів і однозначні слова [31, с. 75]. Лексико-семантичне поле охоплює деякі ознаки системності як в синхронному плані (семантична співвідносність лексем, «ділять» поле між собою, наявність гіпонімії і гіперонімів), так і в генетично-діахронічному плані (певний набір неодноразово реалізованих мотиваційних моделей, повторення словотворчих моделей, повторення, які утворюють етимологічні гнізда, що породжують лексику поля).

Важливим є питання про ознаки семантичного поля. Згідно А. В. Бондарко, у поля є наступні ознаки:

- 1) спільність семантичних функцій елементів;
- 2) взаємодія граматичних і лексичних елементів;
- 3) розчленовування;
- 4) центр-периферія;
- 5) поступові переходи від одних угруповань до інших;
- 6) часткові перетини;
- 7) загальні сегменти [18, с. 75].

Й. А. Стернін на основі існуючих праць, присвячених польовій організації лексики, сформулював центральні положення польової концепції мови. Поле, відмічає дослідник, характеризується такими ознаками:

- «1. Поле являє собою інвентар елементів, пов'язаних між собою системними відношеннями.
2. Елементи, які утворюють поле, мають семантичну спільність і виконують у мові одну спільну функцію.
3. Поле об'єнує однорідні і різнорідні елементи.
4. Поле утворюється зі складових частин – мікрополів, кількість яких має бути не менше двох.

5. Поле має вертикальну і горизонтальну організацію. Вертикальна організація – структура мікрополів, горизонтальна – взаємовідношення мікрополів.
6. У складі поля виділяються ядерні і периферійні конституенти. Ядро консолідується навколо компонента-домінанти.
7. Ядерні конституенти найбільш специфіковані для виконання функцій поля, систематично використовуються, виконують функцію поля найбільш однозначно, найбільш частотні порівняно з іншими конституентами і обов'язкові для поданого поля.
8. Між ядром і периферією здійснюється розподіл функцій поля: частина функцій припадає на ядро, частина на периферію.
9. Межа між ядром і периферією є розмитою, нечіткою.
10. Конституенти поля можуть належати до ядра одного поля і периферії іншого поля або полів.
11. Різні поля почасти нашаровуються одне на одне, утворюючи зони поступових переходів, що є законом польової організації системи мови» [49, с. 39].

Звертаючись до праць таких дослідників, як Г. С. Щур [68], Ю. Д. Апресян [2], Н. В. Бондаренко [8], Л. М. Васильєва [9;10; 11], нам вдалося інтегрувати ще одну концепцію щодо семантичного поля. Семантичне поле – це термін, який застосовується в лінгвістиці найчастіше для позначення сукупності мовних одиниць, об'єднаних якоюсь загальною семантичною ознакою; іншими словами – мають певний загальний нетривіальний компонент значення. Спочатку в ролі таких лексичних одиниць розглядали одиниці лексичного рівня – слова; пізніше в лінгвістичних працях з'явилися описи семантичних полів, що включають також словосполучення і речення [10, с. 21].

Отже, узагальнюючи погляди вищезгаданих вчених, зазначимо, що термін «*семантичне поле*» зараз все частіше замінюється вужчими лінгвістичними поняттями: *лексичне поле*, *синонімічний ряд*, *лексико-семантичне поле* тощо. Кожен з цих термінів чіткіше визначає тип мовних одиниць, що входять в поле і / або тип зв'язку між ними. Тим не менш, у багатьох наукових роботах

словосполучення «семантичне поле» і більш спеціалізовані терміни вживаються як термінологічні синоніми. У сучасному мовознавстві учені трактують лексико-семантичне поле як сукупність мовних, у своїй більшості лексичних, одиниць, які об'єднує спільний зміст і котрі відображають понятійну, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ. Дослідження лексико-семантичних полів є важливим для виявлення лінгвістичних основ міжкультурної комунікації, адже поле є головною структурою, що організовує тезаурус мови.

1.1.2. Нюанси структури лексико-семантичного поля

Вивчаючи питання семантичного поля, варто звернути увагу на його структуру. Як вже згадувалося вище, лексико-семантичне поле має ієрархічну архітектуру: лексико-семантичні групи формуються із менших за обсягом мікросистем (синонімічних рядів, антонімічних пар, гіперо-гіпонімів, конверсивів тощо). Найбільш поширеними елементами лексико-семантичної системи є гіперо-гіпонімічні (родо-видові) відношення, що характеризують майже усі прошарки лексики і є найістотнішими факторами, які об'єднують і структурують лексико-семантичну систему.

Показово, семантичний простір по-різному передається в різних мовах, кількість складових елементів у межах лексико-семантичного поля різна також, саме тому тлумачення відповідних слів не співпадають. Очевидно, що у ядрі знаходяться найважливіші лексеми, поєднані поміж собою сильними семантичними відношеннями й, відповідно, здатні формувати синонімічні, антонімічні і родо-видові групи. На периферії ж розміщуються функціонально менш вживані слова, що, як правило, можуть бути віднесеними до інших лексико-семантичних полів також.

Українські та зарубіжні дослідники розробили різні підходи до трактування теорії лексико-семантичного поля. Вартими уваги є наукові погляди щодо цього питання у таких учених: О. О. Потебня,

М. М. Покровський, Р. Мейєр, Г. Шперберг, Г. Іпсен, котрі виокремили певні закономірні риси семантичних зв'язків між одиницями мови, а також типи семантичних полів [7, с. 19].

Одна з провідних концепцій щодо розподілу лексики за семантичними полями належить також Р. Мейєру. Так, дослідник розмежовує три типи семантичних полів, які ґрунтуються на будь-якій семантичній ознаці – відмінному факторові:

- 1) природні поля (назви дерев, тваринних, фізичних відчуттів тощо);
- 2) штучні поля (назви складових частин механізмів);
- 3) напівштучні поля (етичні поняття, термінологія окремих професійних і соціальних груп людей тощо) [7, с. 12].

На думку А. А. Уфимцевої, семантична будова поля сформована за допомогою таких елементів:

1) ядро поля, представлене родовою семою – компонентом, навколо якого розгортається поле. Показово, що, оскільки ядро є лексичним виразником смислів або семантичних ознак, відповідно, ядро може замінити будь-який із членів парадигми, будучи представником усієї парадигми;

2) центр поля представлений одиницями, котрі мають інтегральне, загальне з ядром і між собою семантичне значення;

3) периферія поля виражена лексичними одиницями, котрі є найбільш віддаленими за сенсом від ядра, що уточнюють та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи утворюють зв'язки з іншими семантичними полями, при цьому, формуючи лексико-семантичну єдність мовної системи;

4) фрагменти поля є вертикальною ядерною і центрально-периферійною структурою, що за семантикою творить окрему гіперо-гіпонімічну структуру однотипного/різномісного складу [56, с. 139].

Основною підставою для об'єднання слів до лексико-семантичних полів є вербальні асоціації, які можуть відображати зв'язок предметів у навколишньому світі. На відміну від полісемії, яка характеризується смисловим

зв'язком усередині значень одного слова, такі асоціації з'являються на основі смислових зв'язків між різними лексемами, в результаті порівняння, ототожнення й розрізнення їхніх значень. Так, А. М. Кузнецов виокремлює три основні типи значеннєвих зв'язків поміж лексемами:

- відсутність загальних елементів сенсу;
- близькість значень;
- протиставлення значень.

Така схожість і відмінність смислів ґрунтується не на загальному враженні, а на цілком конкретних семантичних ознаках, об'єднання котрих утворює лексичне значення слова [31, с. 76].

Цікаво, що, на думку А. М. Кузнецова, не кожна диференційна ознака може стати семантичним ядром лексико-семантичного поля, а, отже, вибір цієї ознаки має проводитися у відповідності з наступними вимогами, про які йтиметься далі:

1) інтегральна ознака має уніфікувати гомогенні лексичні одиниці (тобто слова, що є членами одного лексико-граматичного класу й мають схожі значенням);

2) ознака повинна формувати певну орієнтацію лексико-семантичного поля, утворену на її основі;

3) інтегральна ознака повинна мати обмежувальні якості, у результаті чого до складу лексико-семантичного поля може ввійти доступна кількість лексичних одиниць [31, с. 74-75].

А. М. Кузнецов розробив наступні неформальні критерії для виокремлення ядра та периферії поля:

- слова, що відносяться до ядра, зазвичай, прості за морфологічною структурою;
- ядерні лексеми мають більш широку комбінаторність (можливість до поєднання), що підтверджується статистичними даними;
- ядерні лексеми – психологічно більш значимі;

- лексеми-запозичення, як правило, вважаються периферією, а не ядром (центром лексико-семантичного поля);

- семантичне значення лексем ядра є ширшим, аніж семантика лексем периферії [31, с. 77].

М. В. Жгенти зазначає щодо цього: семантична впорядкованість словесного поля зумовлена семантичною ознакою – словесним значенням одиниць, котрі його складають. Тому учений розробив алгоритм вивчення лексико-семантичних полів – так звану, методику «семантичних ознак», котра дозволяє зіставляти структурно-семантичну структуру полів різних мовних систем [19, с. 14].

Як було з'ясовано, традиційно вивчення лексики в аспекті польової організації відбувається у двох напрямках:

- 1) ономасіологічному (від поняття);
- 2) семасіологічному (від слова).

На противагу цьому, Ю. М. Караулов виокремлює інший домінантним підхід, при якому ЛСП¹ розуміється як група лексем однієї частини мови, що мають досить тісний смисловий зв'язок [23, с. 57]. Згідно до точки зору З. Д. Попової, структура лексико-семантичного поля містить ядро, ближню і дальню периферію. За її міркуванням, у ядрі лексико-семантичного поля перебувають високочастотні, стилістично і функціонально нейтральні лексичні одиниці, що стосуються певного лексико-семантичного поля. Ближню периферію утворюють лексеми менш частотні, небагатозначні, конкретні за значенням, мінімально залежні від контексту. Дальня периферія утворена низькочастотними, багатозначними лексемами, що мають непересічні значення й можуть бути віднесеними до інших лексико-семантичних полів. Вказані лексичні одиниці здебільшого мають одну функціональну сему з обмеженим використанням, котра є семантично залежною від контексту [46, с. 162]. Нам імпонує ця інтерпретація явища «лексико-семантичного поля» (ЛСП), і ми

¹ ЛСП – лексико-семантичне поле.

звертатимемось до вищезгаданого розуміння структури під час опрацювання масиву фактологічного матеріалу у другому розділі кваліфікаційної роботи.

Аналізуючи теоретичні джерела, було також з'ясовано, що ЛСП має ієрархічну структуру лексичних одиниць, яких об'єднує спільний зміст і які передають понятійну, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ. Не існує єдиної типології угруповань, загальновизнаних критеріїв їх виділення, єдності в розумінні структурної організації та ієрархії лексичних єдностей. Відомо, що лексико-семантичне поле складається з ядра та периферії.

У межах семантичного поля лексеми мають різний статус. Певні слова можуть втілювати основні протиставлення, за допомогою котрих виявляються найбільш суттєві диференційні ознаки. Саме такі лексеми утворюють ядро ЛСП. За допомогою решти лексичних одиниць виявляються периферійні диференційні ознаки поля.

Співвідношення центра (ядра) і периферії у межах кожного окремого ЛСП різняться залежно від складу і складності структури. А. М. Кузнецов розробив критерії, за якими лексеми розподіляють на центральні та периферію: центральні лексеми вирізняються простим морфологічним складом; мають значний рівень комбінаторності; мають велике психологічне значення для мовців; лексеми, запозичені із інших мов, не будуть відноситись до ядра [32, с. 77]. А лексеми, що утворюють периферію, відповідно, мають більш складну морфологічну будову, вони мають менший рівень комбінаторності; рідше використовуються у мовленні; частіше є запозиченнями; мають дещо нижчий статус в ієрархії ЛСП.

Отже, за будовою семантичне поле є складною системою, що поєднує існуючі дефініції однієї лексеми, які можуть замінювати одна одну. При цьому, синоніми та антоніми відіграють важливе значення, адже саме вони складають парадигму сем будь-якого семантичного поля. Для трактування та опису семантичних полів досить часто звертаються до методів компонентного аналізу та асоціативного експерименту.

1.1.3 Типи лексико-семантичних полів і взаємозв'язок їх елементів

За міркуваннями А. А. Уфимцевої [57, с. 138], лексико-семантичні поля можна розподілити на такі типи:

- 1) концептуальні (понятійні) поля, котрі охоплюють сферу понятійного змісту, визначену логікою людського мислення та предметного світу;
- 2) семантичні поля, які містять знання певної мови з урахуванням національної та культурної унікальності, лексико-семантичні парадигми (групи);
- 3) асоціативні поля, котрі характеризуються різноманіттям щодо зв'язку слів за значенням; варіюються залежно від однієї людини до іншої, одної мовної групи до іншої.

Як зазначає дослідниця, наслідком уживанням та сприйняття мови є три різні види полів, котрі «взаємодіють то, як зміст і форма вираження, а то, як причина та її наслідок, то як інваріантне (узагальнене) та змінне (індивідуальне) тощо».

На думку Ю. М. Караулова, «асоціативне поле, котре є онтологічним відображенням структури думок, можна розглядати як характеристику індивідуума, середньостатистичного носія мови, який сприймає дійсність. Понятійне поле тяжіє до того, щоб бути безпосереднім відображенням, характеристикою дійсності» [23, с. 176].

Інший дослідник – Г. С. Щур – розробив іншу класифікацію типів лінгвістичних полів: парадигматичні, функціонально-семантичні, граматичні, синтаксичні та асоціативні. За переконанням науковця, парадигматичні поля існують двох типів:

- лексичні поля, в яких ядром є слово;
- понятійні поля, в яких слова об'єднані одним загальним поняттям – так звані елементарні поля, або кілька близьких один до одного за значенням понять – комплексні поля. Лексичні поля розділяються також на морфологічні, синтагматичні та асоціативні [68, с. 35-36].

У межах морфологічних полів лексеми, які мають центральне, близьке значення для усіх елементів, розміщуються поблизу ядра. Як правило до відносять: омографи; омофони; пароніми; слова, утворені шляхом використання однакових суфіксів чи префіксів; слова, які мають однакові за формою закінчення; спільнокореневі слова [Там само. С. 35-36].

Щодо синтагматичних полів, на думку Г. С. Щура, вони вирізняються асоціативним зв'язком слів із центральним елементом, а асоціації можуть ґрунтуватися на семантичній чи формальній подібності або ж на обох подібностях одночасно [Там само. С. 35-41].

Зв'язок слів у межах асоціативних полів існує на основі лексичних асоціацій, котрі класифікуються тим чи іншим способом і обумовлені певними екстралінгвістичними факторами [Там само. С. 35-41].

Цікавими здаються міркування Л. М. Васильєва щодо цього питання. Учений розділяє ЛСП на прагматичні, синтагматичні та змішані, обґрунтовуючи це так: «Усі типи семантичних полів за своєю структурою бувають або прагматичними, або синтагматичними, або змішаними (комплексними). Парадигматичні поля – різні типи парадигм із будь-яким загальним семантичним стрижнем (категоріальними значенням). Синтагматичні поля реалізуються у різних типах конкретних семантичних синтагм, а змішані поля – у різних типах абстрактних семантичних полів» [9, с. 135-136)].

Л. М. Васильєв розділяє поняття семантичного класу слів і семантичного поля, до семантичного класу також відносять поля парадигматичного типу; вони є угрупованнями, елементи яких пов'язані між собою спільним змістом. До них відносяться лексико-граматичні різновиди, лексико-семантичні групи, об'єднання слів: синонімічні та антонімічні. Лексико-семантичні, синонімічні та антонімічні об'єднання слів – лексико-семантичні парадигми.

Наприклад, в якості ілюстрації парадигматичного типу можна навести певну синонімічну групу прикметників: добрий, чуйний, сердечний, саможертвний – синонімічна низка. Антонімами до цієї групи будуть такі

прикметники – злий, корисливий, жорстокий. Очевидно, що семантичне поле оцінкового характеру містить велику кількість прикметників: синонімів та антонімів. Якщо взяти за приклад вищеподані прикметники, можна зазначити, що вони поєднані спільною ознакою – «моральна оцінка людини», проте їх значення не є тотожними. Лексичні одиниці зазначеного нами поля мають диференційні ознаки: «самовідданий» → здатен жертвувати своїми інтересами, «безжалісний» → жорстокий. Крім того, вони різняться узуальними, стилістичними, конотативними та дериваційними компонентами значення. Приміром, прикметник «жалісливий» крім значення «добрий», також має додаткову ознаку – притаманний розмовному стилю мовлення [9, с. 135-136)].

Лексеми, що складають окреме СП², пов'язані між собою системними зв'язками, саме тому всі елементи поля протиставлені одне одному. Семантичне поле є відносно автономним явищем. Поля взаємодіють між собою у межах усієї семантичної системи, між ними немає чітких меж. Тому семантичні поля можуть пересікатися, а також бути частинами різних СП одночасно. Відомо, що значення кожного слова найбільш розкривається лише тоді, коли відомі значення інших елементів СП; тобто, СП характеризується взаємовизначеністю та взаємозалежністю лексичних одиниць.

Приміром, розглянемо синонімічну низку зі значенням «запевняти-переконувати»: умовляти – агітувати – просити тощо. Семантика кожного елемента цієї низки розкривається повністю лише, ґрунтуючись на значеннях інших слів. Зокрема лексема «благати», – близький синонім до слова «умовляти» та має додаткову конотацію дії – «переконувати благаннями»; «підмовляти» – має додатковий відтінок значення «таємно умовляти». Однак усі елементи цієї низки синонімів містять інтегральне значення – гіперонім «переконувати». Тобто, окрема мовна одиниця може мати декілька значень та, відповідно, бути віднесеною до різних ЛСП [Там само. С. 135-136)].

За думкою З. Н. Вердієвої, лексико-семантична група – лексико-семантична парадигма: «Парадигму потрібно бачити там, де достатньо чітко

² СП – семантичне поле.

виражені варіанти певного інваріанта » [12, с. 208)]. Лексико-семантична група у формі парадигматичного об'єднання лексичних одиниць допускається як сукупність одиниць однієї частини мовлення. Семантика одиниць, за переконанням З. Н. Вердієвої, є визначальною для семантики їх відносин, тобто, «визначає інтропарадигматичні та міжпарадигматичні зв'язки» [12, с. 5].

Структура та об'єм лексико-семантичних парадигм визначається наявністю інтегральних та диференційних ознак у структурах значення складових елементів. Ці ознаки вважаються основою для опису семантичного поля [29, с. 132)]. Семантичну ознаку, що є базовою для семантичного поля, можна вивчати як певну категорію понятійної сфери, категорію, що так чи інакше стосується навколишньої дійсності людини. Тобто, семантичне поле сприймається носіями мови як щось самостійне ціле, підкріплене досвідом людини, а тому – психологічно реальне.

На практиці семантичному полю надають інтегральну семантичну ознаку, котра вважається базовою, оскільки формує «кістяк» семантичного поля. До складу поля додаються усі слова, які мають певну потрібну семантику. Показово, що вчені можуть також звертатися й до диференційних ознак – обмежень. Диференційні ознаки – значення, що притаманні лише певній частині слів; саме за допомогою їх виділення та порівняння виявляються відмінності у значеннях слів певного семантичного поля.

Інтегральна семантична ознака, на основі якої елементи певного семантичного поля об'єднуються, для іншої семантичних полів тієї ж мови може виявитися диференційною. Зокрема, група дієслів семантичного поля «руху» містить у собі низку дієслів семантичного поля «наземного пересування» поряд із такими лексемами, як: «повзати», «бігати» тощо. Інтегральна семантична ознака цього поля є ознака «руху», а «швидкість руху у просторі» – велика чи мала – є вже диференційною характеристикою.

1.2 Методика та прийоми аналізу лексико-семантичного поля в лінгвістиці

За міркуванням багатьох мовознавців, першим етапом до виділення лексико-семантичного поля є знаходження його основного або центрального слова, а далі вже за допомогою цієї лексеми визначається поняття, що передає об'єднання лексичних одиниць. Такий шлях до виокремлення лексико-семантичних полів називається *семантико-логічним*. Предметом сучасних досліджень у рамках теорії поля виступають лексичні одиниці, які уніфікуються, ґрунтуючись на суміжності вираженого ними значення (*семантичний принцип*), спільності виконаної ними функції (*функціональний принцип*) чи на основі *комбінації зазначених принципів*.

Зазначимо спільні риси аналізу польової структури мовних одиниць (за З. Н. Вердієвою):

- 1) вивчення певної сукупності елементів мови в напрямку від змісту до форми, спільність семантичних функцій;
- 2) наявність повноти та максимальної інтенсивності ознак у центрі структури (ядра чи домінанти поля) та їхнього «розрядження» та «ослаблення» на периферії;
- 3) виокремлення макро- та мікрополів;
- 4) взаємодія однорідних і різнорідних елементів поля, їх семантичні зв'язки, часткове перехрещення елементів поля, наявність спільних сегментів, динамічність польової структури [12, с. 126].

Однією із найістотніших ознак лексико-семантичного поля є його специфічна структурна організація, що визначається відділенням ядерної та периферійної зон. Очевидно, що ядро характеризується максимальною концентрацією «полетвірних» рис. А перехід від ядра до периферії відбувається поступово, при цьому, по мірі віддалення від ядра лексеми зазнають послаблення інтенсивності або іноді й зникнення певної частини «полетвірних» ознак. Недивно, що, як правило, зона периферії значно перевищує ядерну за

кількістю складових елементів. Ядро формують найбільш уживані лексеми з яскравим інтегральним значенням. Для периферійних елементів характерна значно менша частотність використання та наявність стилістичної забарвленості сем.

Одним із критеріїв виділення ядра та периферії є критерій частотності використання складових частин лексико-семантичного поля у мовленні [48, с. 62]. Крім критерію частотності застосування, ядерно-периферійні елементи будь якого поля можуть бути виокремленими за рахунок врахування їхнього семантичного змісту та полісемантичності.

Оскільки зміст кожного поняття є унікальним, як правило, науковці, на основі базових принципів до аналізу сутності лексико-семантичного поля, розробляють власні методології та прийоми вивчення лексико-семантичних полів. Так, зокрема, О. В. Крутоголова та К. Ю. Гладченко [45, с. 5] запропонували власну метод-схему дослідження лексико-семантичного поля «*підліток*», ґрунтуючись на методологічних напрацюваннях Т. Лупенко. Їх алгоритм аналізу складається із наступних кроків:

1) визначення назви лексико-семантичного поля за допомогою віднайдення центральної лексеми, семний склад якої окреслює семантичний «контур» майбутньої вибірки;

2) робота з лексиконом художніх творів у напрямі від форми до змісту, аналіз слів щодо наявності в їхньому складі сем ключового слова лексико-семантичного поля;

3) виділення мікрополів і лексико-тематичних груп;

4) аналіз рівня інтенсивності виявлення ознак дібраних лексичних одиниць щодо, визначення ядра і периферії лексико-семантичного поля;

5) установлення парадигматичних зв'язків у рамках лексико-семантичного поля і поміж його структурними конститuentами.

Як вже вище згадувалося, лінгвістична методологія польових досліджень на сучасному етапі розвивається у *семасіологічному* й *ономасіологічному* напрямках. Услід за О. В. Крутоголовою та К. Ю. Гладченко, зазначимо, що

переважна більшість наукових доробків створюється за рахунок аналізу лексики від форми до значення, а саме відомими стали такі роботи:

1) лексико-семантичного поля «жестикуляція» на матеріалі англійської мови І. П. Попік;

2) лексико семантичного поля «успіх» на матеріалі англійської та української мов Н. О. Герцовської;

3) семантичного поля прикметників розміру, ґрунтуючись на даних старогрецької мови М. Й. Петришин;

4) семантичного поля «засоби пересування» за матеріалом англійської, німецької, російської й української мов В. В. Тарасової;

5) лексико-семантичного поля «коштовне каміння» на матеріалі англійської мови Л. В. Строченко;

6) лексико-семантичного поля «добро» на матеріалі української та англійської мов Н. В. Іваненко;

7) лексико-семантичного поля «інтелектуальна діяльність» на матеріалі англійської мови Л. О. Ніжегородцевої-Кириченко та інші.

Подекуди основний методом для вивчення лексико-польової структури доповнюється додатковим методиками, зокрема:

- лексико-семантичне поле дієслів статичної локалізації на матеріалі простих речень російської мови С. Л. Саввіної;

- лексико-семантичне поле «рідини» на матеріалі української мови І. Г. Шевченко та інші [44].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що для з'ясування й виділення структури лексико-семантичного поля, перш за все, потрібно віднайти такі словесні асоціації, які відображали б зв'язки між предметами об'єктивної реальності. Крім цього, виділені лексеми потенційно мають володіти мають принаймні однією спільною семантичною ознакою, суміжною семою, котру називають *інтегральною рисою лексико-семантичного поля*.

1.3 Тракткування надприродного лінгвістичною наукою

Відомо, що поняття «*надприродне*» розуміється як певний тип явищ, які неможливо пізнати за допомогою наукових методів. Згідно дефініції Оксфордського словника, «*надприродне*» це те, що «належить до сфери або системи, яка виходить за рамки природи, як божественні, чарівні або примарні істоти; те, що приписується якійсь силі, що не допускає наукового тлумачення або виходить за рамки законів природи, а також прояв цієї сили; окультне, паранормальне тощо» (English Dictionary, Thesaurus, & Grammar Help | Oxford Dictionaries).

Недивно, що зрозуміти та визначити «*надприродне*» намагалися багато вчених. Відомо, що на початку ХХ століття у працях Л. Леві-Брюля і К. Леві-Стросса [35] можна віднайти спробу розширеного опису поняття «*надприродне*», а точніше включення до нього об'єктів родо-племінних вірувань. У межах класичної філософії «*надприродне*» вважається синонімом до трансцендентного; натомість наукові пошуки Л. Леві-Брюля та К. Леві-Стросса трактують «*надприродне*» як певну характеристику, що може бути характерною об'єктам природи, перетворюючи їх в екстраординарні об'єкти, що виключає їх з системи природних, і вимагає особливого, ритуального, церемоніального ставлення, пов'язаного з табу та іншими культурно-соціальними обмеженнями [35, с. 160].

Щодо дефініції цього поняття Ю. А. Левада зазначає, що «*надприродне*» достатньо складно пояснити в позитивному плані відповідно до специфіки змісту цього поняття. Як правило поняття «*надприродне*» інтерпретується як негативне і широке за змістом, оскільки фіксує все те, що протистоїть природному світу, не підпорядковане його законам [34, с. 94].

За дефініцією Д. М. Угриновича «*надприродне*» позначає щось, що не підлягає законам матеріального світу та випадає із ланцюга причинно-наслідкових зв'язків та залежностей [53, с. 6]. Слід зазначити, що одним з визначних елементів релігійного світогляду є віра в надприродне,

протиставлення природному (природним явищам, природному ходу подій тощо) надприродного (сил, які не підпорядковуються природній закономірності, а за своєю доброю чи злою волею змінюють хід подій, визначають долю людини) [40, с. 123].

На відміну від теологічного трактування «*надприродного*» реальний зміст цього поняття полягає в позначенні не будь-яких дійсно існуючих об'єктів, властивостей і відносин, а лише певних образів, ідей і уявлень, тобто феноменів людської свідомості. У гносеологічному плані це специфіка уявлень, образів і ідей надприродного полягає в тому, що всі ці феномени свідомості носять ілюзорний, помилковий характер, бо надприродне об'єктивно не існує [39, с. 8].

Варто також зазначити, що в сучасному вітчизняному релігієзнавстві для визначення специфіки релігійної свідомості використовується поняття трансценденції. Виявляється, що поняття «*трансценденція*» семантично споріднене з поняттям «*надприродне*», оскільки вказує на особливе становище релігійного об'єкта щодо до природних процесів, що вимагає зміни наявного стану. У релігійному розумінні – сенс «*надприродного*» розкривається через поняття надчуттєвого, не тілесного, непротяжного існування, яке неможливо виявити зовнішніми органами чуття людини і приладами. У більш вузькому сенсі «*надприродне*» також може розглядатися як якийсь вимір іншого, метафізичного простору – загробного світу, в якому душа може мешкати без фізичного тіла [39, с. 10].

Дослідник цього феномену Койн Джеррі зазначає, що вивчення «*надприродного*» у межах наукового аналізу, на жаль, виявилось безрезультатним. Вчений зауважує, що науковці здійснили чимало спроб, щоб з'ясувати сутність існування «*надприродного*», однак до теперішнього часу свідчення на користь *надприродного* залишаються не підтвердженими [38, с. 185].

Отже, як відомо, «*надприродне*» охоплює явища, котрі порушують чи не підлягають відомим законам природи. Така дещо «розмита» дефініція не робить «*надприродне*» чимось позанауковим, адже наука багато разів намагалась

вивчати та досліджувати свідчення про «надприродне» й нині. Ускладнює це дослідження недостатня кількість доказів існування «надприродного». Зазначимо також, що до поняття «надприродне» зараховують не тільки божественні явища, а й паранормальні такі як: алхімія, гомеопатія, екстрасенсорика, телекінез, примари, астрологія, буддистська карма тощо, тобто, ті феномени, котрі певною мірою порушують норми усталених законів природи.

1.4 Телешоу «Supernatural» як алегорія сучасного американського суспільства

Відомо, що сучасне телебачення можна розглядати як відображення теперішнього суспільства або у формі новинних програм, реаліті шоу, ігрових шоу, кінофільмів чи серіалів. Не можна категорично стверджувати, що воно відіграє пасивну роль, адже все ж таки певною мірою завдяки телебаченню поступово змінюється культура того чи іншого суспільства. Показово, що телесеріали, зокрема ті, котрі випускаються наразі, не тільки створюють теми для обговорення проблем життя, але й власне стають невід'ємною частиною цього життя. Так, серіал “Supernatural” («Надприродне» – режисер Ерік Кріпке), випущений у 2005 році, є ілюстрацією цієї думки, – нібито виконує подвійну функцію (розважання та звернення уваги глядачів до нагальних проблем суспільства). Світ, що зображено у цьому телесеріалі, подібний до реального – сповненого жорстокості та смуту, нагадує реальність, затьмарену небезпеками тероризму. А також репрезентує нову американську культуру, котра виникла після подій 11 вересня 2001 року, та, яку часто асоціюють із культурою страху, імпульсивності, надзвичайного темпу та безупинного потоку інформації.

Надихнувшись відомими міськими розповідями, легендами та міфологією, події серіалу “Supernatural” розвиваються навколо ключових героїв, двох братів – Діна та Сема Вінчестерів (*Dean and Sam Winchester*), талановито зображених молодими акторами Дженсеном Еклсом та Джаредом

Падалекі. Сюжет серіалу вибудовуються під час подорожей головних персонажів Сполученими Штатами Америки, де брати полюють на хижих істот із паралельного нереального світу: монстрів, вампірів, духів, привидів, відьом, язичницьких богів, перевертнів, демонів та подекуди навіть янголів. Здається, що хлопці є месниками сучасності, котрі намагаються звільнити світ від зла; таким чином, проводячи аналогію із американською «хрестовою ходою» сучасності проти тероризму.

Попри пов'язану із жахами тематику, цей серіал поєднує у собі різні жанрові особливості та представляє численні алюзії, інтертекстуальність, що гарантує йому надзвичайну оригінальність та певну іронічність, а також моментальне залучення глядачів до зображених подій.

Комерційний успіх цього серіалу та тривалий час виходу в ефір можна пояснити тим, що сценаристи постійно звертаються до актуальних питань масової культури, створюючи діалог із сучасним суспільством, культурними продуктами і безпосередньо самими людьми. Це не лише надає особливого тону серіям (варіюються від серйозних до відверто гумористичних), а й допомагає «вибудувати місток» між реальністю та фікцією, таким чином, підтверджуючи своєчасність та актуальність цього шоу. За допомогою вище згаданого інструментарію розвивається сюжет та характери серіалу, визначається настрій кожної серії.

Як вже було зазначено, серіал “Supernatural” було створено у рамках традиції фільму жахів, проте автори проєкту поєднали декілька інших жанрів (фантастика, драма, трилер, пригодницьке кіно, елементи комедіїтощо), що подекуди суперечить первинному задумові команди. На думку дослідниці С. Еббот, серіал “Supernatural” є «цікавою сумішшю жахів, вестерну та мелодрами», що вказує на жанрову своєрідність та оригінальність. Проте найбільш поширеною концепцією серед науковців щодо жанрової природи цього шоу – «жанр жахів» через представлену тематику та естетику. Незважаючи на неточність визначення жанру серіалу, стратегія поєднання

елементів різних жанрів не є унікальною чи новою зараз, проте дійсно ефективною.

Цікаво, що творці шоу “Supernatural” намагалися зробити кожен окремий випуск – невеликим фільмом жахів, що випускався один раз на тиждень. Для цього вони підбирали відповідний американський фольклор, близький аудиторії, міські історії, переосмислювали біблійні сказання, легенди та міфи тощо.

Попри нереальність зображеного, використання фантастичних наративів, котрі стали невід’ємною частиною колективної свідомості, це серіалу надає певну автентичність, правдоподібність та схожість до давно знайомих казок. На думку авторів, сюжет серій мав би бути максимально простим та легко впізнаваним, а репліки – необтяженими складними конструкціями та незрозумілими поняттями, що полегшило б сприйняття переосмисленої інформації потенційними глядачами.

Якщо зауважити, що шоу з’явилося у час, коли американське суспільство було повністю заглиблене у війну з тероризмом, стає зрозуміло, що висвітлені теми та наративи, які, нібито стосуються апокаліптичного сценарію із рисами вічного супротиву янголів і демонів, – є роздумами творців серіалу про майбутнє Америки.

РОЗДІЛ II. СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ *SUPERNATURAL* У СЕРІАЛІ «*SUPERNATURAL*» (на матеріалі 1, 2 сезонів)

У другому розділі представлено структуру лексико-семантичного поля *SUPERNATURAL* за даними вибірки англомовних лексикографічних джерел та на матеріалі скрипту / сценарію до серіалу «*Supernatural*» (1, 2 сезони). У відібраних контекстах виокремлено різноманітні прояви «*надприродного*», реалізованого вербально, яке є об'єктом віри багатьох людей. Крім того, побудовано структуру лексико-семантичного поля *SUPERNATURAL*, яка включає ядерну та периферійну зони. Ядерна зона виокремлюється за статтями англомовних словників, а периферія, відповідно, виділена шляхом аналізу скрипту / сценарію до серіалу «*Supernatural*».

2.1. Визначення ядерної зони лексико-семантичного поля *SUPERNATURAL* у серіалі «*Supernatural*»

Для виокремлення ядерної частини лексико-семантичного поля *SUPERNATURAL* ми звернулись до інтерпретації значень лексеми «*supernatural*» в англомовних лексикографічних джерелах, а також синонімів та похідних цього слова.

Етап з'ясування компонентного наповнення ядерної зони лексико-семантичного поля *SUPERNATURAL* складається із таких кроків:

- 1) знаходження трактування поняття «*supernatural*» в англомовних лексикографічних джерелах;
- 2) виділення ключових слів у рамках словникових дефініцій щодо лексеми «*supernatural*»;
- 3) уточнення низки синонімів до лексеми «*supernatural*» за допомогою даних англомовних словників-синонімів та словників-тезаурусів;

4) визначення похідних лексеми «*supernatural*» та виділення додаткових ключових слів у значеннях цих похідних;

5) інтерпретація мінімальних контекстів, котрі було дібрано зі скрипту серіалу до серіалу «Supernatural» (1, 2 сезони), де лексема «*supernatural*» та її синоніми функціонують.

Проаналізувавши дефініції лексеми «*supernatural*» в англomовних словниках Merriam-Webster Dictionary (Dictionary by Merriam-Webster: America's Most-Trusted Online Dictionary) [75], Cambridge Dictionary (Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus) [71], Oxford English Dictionary (English Dictionary, Thesaurus, & Grammar Help | Oxford Dictionaries) [76], Macmillan Dictionary (Macmillan Dictionary | Free English Dictionary and Thesaurus Online) [77], було встановлено, що ця лексема визначається наступним чином:

1) *of or relating to an order of existence beyond the visible observable universe; especially : of or relating to God or a god, demigod, spirit, or devil;*

2) *a being, place, object, occurrence, etc., considered as supernatural or of supernatural origin; that which is supernatural, or outside the natural order;*

3) *behavior supposedly caused by the intervention of supernatural beings;*

4) *direct influence or action of a deity on earthly affairs;*

5) *manifestations or events considered to be of supernatural origin, such as ghosts;*

6) *things that cannot be explained by science;*

7) *supernatural events, forces, or creatures.*

Взявши до уваги усі дефініції цього поняття, нами було виділено уніфіковані характерні риси для лексеми «*supernatural*» в англійській мові, котрі вербалізуються у таких дев'яти словах:

1. *God,*

2. *demigod,*

3. *spirit,*

4. *devil,*

5. *supernatural beings*,
6. *supernatural creatures*,
7. *supernatural events*,
8. *supernatural forces*,
9. *ghosts*.

Проаналізувавши інформаційні статті словників тезаурусів та синонімічні словники Thesaurus.com (Thesaurus.com | Synonyms and Antonyms of Words), Merriam-Webster (Dictionary by Merriam-Webster: America's Most-Trusted Online Dictionary), Synonym.com (Synonyms Thesaurus With Definitions and Antonyms), Collins Dictionary (Collins Dictionary | Definition, Thesaurus and Translations), Oxford English Dictionary (English Dictionary, Thesaurus, & Grammar Help | Oxford Dictionaries), Macmillan Dictionary (Macmillan Dictionary | Free English Dictionary and Thesaurus Online) [71; 73; 75 ; 76; 77], ми виділили такий перелік слів, що є, на нашу думку, близькими за значенням до лексеми «*supernatural*»:

abnormal, arcane, celestial, dark, preternatural, psychic, spectral,
divine, ethereal, extramundane, spiritistic, spiritual, spiritualistic,
extrasensory, ghostly, heavenly, superhuman, supernormal,
hidden, hypernormal, inexplicable, supersensible, supersensory,
spooky, invisible, metaphysical, transcendent, transcendental,
miraculous, mysterious, unaccountable, unbelievable, uncanny,
mystic, mystical, mythological, non-uncomprehensible, unearthly,
rational, numinous, obscure, occult, unnatural, unworldly, weird.
otherworldly, paranormal, phantom,

Крім того, ми звернули увагу безпосередньо на лексеми *supernatural* (прикметник) і *supernaturally* (прислівник) в англійській мові та проаналізували їх значення за даними словників. Отже, згідно до дефініції Oxford English Dictionary [76] це представлено наступним чином:

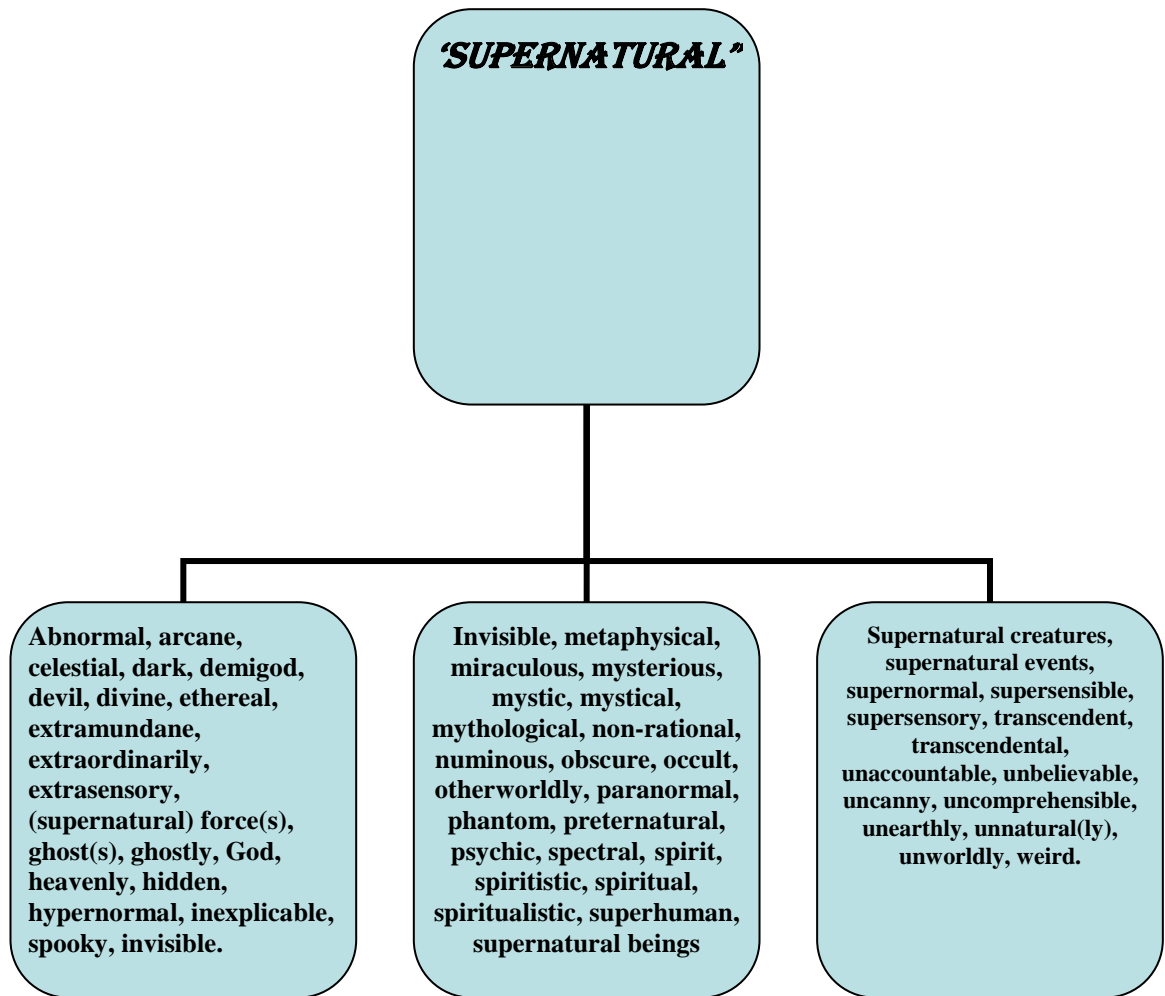
- *supernatural* → (of a manifestation or event) attributed to some force beyond scientific understanding or the laws of nature;
- *supernaturally* → unnaturally or extraordinarily great.

Зі значень похідних було дібрано перелік слів, котрі доповнюють та уточнюють семантику поняття «*supernatural*», зокрема: *force*, *extraordinarily*, *unnaturally*.

Отже, згідно даних вибірки сучасних англomовних словників поняття «*supernatural*» охоплює 60 лексичних одиниць, що передають його значення без відхилення:

abnormal, arcane, celestial, dark, demigod, devil, divine, ethereal, extramundane, extraordinarily, extrasensory, (supernatural) force(s), ghost(s), ghostly, God, heavenly, hidden, hypernormal, inexplicable, spooky, invisible, metaphysical, miraculous, mysterious, mystic, mystical, mythological, non-rational, numinous, obscure, occult, otherworldly, paranormal, phantom, preternatural, psychic, spectral, spirit, spiritistic, spiritual, spiritualistic, superhuman, supernatural beings, supernatural creatures, supernatural events, supernormal, supersensible, supersensory, transcendent, transcendental, unaccountable, unbelievable, uncanny, uncomprehensible, unearthly, unnatural(ly), unworldly, weird.

Для візуалізації отриманих даних подамо далі проаналізовану інформацію у вигляді діаграми (Див. Діаграма 1. Вибірка лексем із сучасних англomовних лексико-графічних джерел, що доповнюють / уточнюють семантику слова «*supernatural*»). Представлені лексичні одиниці відносимо до ядерної зони лексико-семантичного поля SUPERNATURAL.

Діаграма 1. Вибірка лексем із сучасних англомовних лексико-графічних джерел, що доповнюють / уточнюють семантику слова «*supernatural*»)

Проілюструємо отримані результати аналізом мінімальних контекстів, вилучених методом суцільної вибірки із скрипту до серіалу «Supernatural» (1, 2 сезони).

Перш за все, варто звернути увагу на вербалізацію слів, що належать до ядерної частини лексико-семантичного поля SUPERNATURAL, зокрема: *spirit, psychic, devil, paranormal, occult, dark, invisible, demigod, ghost*. Проаналізуємо їх використання у межах комунікативних ситуацій, представлених у поданих далі прикладах, вилучених зі скрипту телевізійного шоу.

Наприклад:

- But do you think it's even possible? You think his *spirit* could be around?
- Anything's possible. Well, there's one way to find out [81].

Представлений фрагмент містить лексему *spirit* (дух, душа), що вербалізує поняття «надприродне» або надприродну силу, про яку говорили головні герої серіалу. Семантика іменника *spirit* стосується потойбічного світу і є надприродним явищем, яке не пояснюється з позиції науки.

Наступний приклад:

What do you mean, you "felt something"?

- I mean, it felt like-like Dean.
- Like he was there, just out of eyeshot or something.
- I don't know if it's my *psychic* thing or what [80].

Представлений контекст містить лексему *psychic* (бути медіумом), що вказує на надприродні здібності Сема, одного з головних героїв серіалу, котрий міг передбачувати майбутнє.

Наступний приклад:

- **Making deals with devils.**
- How do I know this isn't just another trick? It's no trick.
- I will give you the Colt and the bullet but you gotta help Dean.
- You gotta bring him back [81].

Поданий фрагмент ілюструє наявність «надприродного» шляхом використання іменника *devils*, що означає найпотужніший дух зла, Сатана. Фраза *making deals with the devil* акцентує на можливості домовитися з потойбічною істотою. Знаючи, що ці створіння можуть оживляти людей, персонаж воліє повернути до життя свого померлого сина, Діна.

Наступний приклад:

- If it is a spirit, it's usually bound to a specific locale: a house or a town.

- How's this one moving from carnival to carnival?
- Cursed object, maybe.
- The spirit attaches itself to something, carnival carries it around with them.
- Great.
- ***Paranormal scavenger hunt.***
- This case was your idea [80].

Поданий уривок бесіди актуалізує використання прикметника **paranormal** (паранормальний) у контексті «надприродного» феномену (хімерних істот із потойбіччя), який так цікавить головних персонажів. А репліка одного із комунікаторів - ***Paranormal scavenger hunt.*** – здається навіть дещо іронічною, адже хлопцям доводиться копирсатися у смітті, щоб знайти необхідний атрибут для успіху магічного ритуалу.

Наступний приклад:

- You don't know Robert Johnson's songs? There's ***occult*** references all over his lyrics.
- I mean: «Cross Road Blues», «Me and the Devil Blues», «Hell Hound on My Trail»? The story goes that he died choking on his own blood [81].

Представлена цитата містить натяк на «надприродне» через уживання лексеми **occult** (містичний, окультний). На думку героїв, часте згадування окультних сил стало причиною смерті співака, котрий, у піснях, нібито посилався на «темні сили».

Наступний приклад:

- He said that I might have to kill you, Sammy.
- Kill me? What the hell's that supposed to mean?
- I don't know.
- He must've had some reason for saying it, right? Did he know the demon's plans for me? Am I supposed to go ***dark side***? What else did he say?
- Nothing, I swear [80].

Поданий текстовий уривок представляє наявність «надприродного» шляхом застосування прикметника **dark** у поєднанні з іменником **side**, що укупі мають значення потойбічного і зловісного світу. Фрагмент речення – **to go dark side?** – передає здивування одного із комунікаторів та натякає, що навіть воїн світла, змінивши своїм переконанням, стане лихим і коїтиме зло іншим.

Наступний приклад:

- A person? Or maybe a creature that can make itself *invisible*? And dresses up like a clown for kicks? Did it says anything in Dad's journal?

- Nope [81].

Вищеподаний контекст містить алюзію на «надприродне», що вербалізується за допомогою прикметника **invisible** (невидимий). Із уривку розмови героїв стає зрозуміло, що бути невидимим – отримати надприродні сили, можливості, що потенційно є важливим для світу сповненим загрозою і потойбічних істот.

Наступний приклад:

- We think his name is Jonah Greeley.

- He was a local farmer that died 15 years ago on this highway.

- Just stop.

- One night a year, on the anniversary of his death he haunts this road.

- That's why we're here, Molly to try and stop him.

- Yeah, I suppose this *ghost* made my car disappear too.

- Crazyer things have happened, huh? You know what? I'm all filled up on crazy. I'm gonna get the cops myself [81].

Поданий вище уривок актуалізує «надприродне» за допомогою іменника **ghost** (привид, примара, мара). У межах фантастичного дискурсу лексема **ghost** використовується для позначення душі, що не перейшла до наступного життя після фізичної смерті. Як правило, ці створіння невидимі, однак подекуди можуть з'явитися з певною метою.

Ще приклад:

9) - So, what is it? Spirit, demon, what? Well, more like *demigods*, really.

- There's Loki in Scandinavia.

- There's Anansi in West Africa.

- Dozens of them.

- They're immortal and they can create things out of thin air.

- Things as real as you and me.

- Make them vanish just as quick.

- You mean, like an angry spirit or an alien, or an alligator [80].

У цьому контексті надприродне передається за допомогою лексеми **demigod** – безсмертна істота, справна у створенні зла і хаосу. У художній літературі таких створінь називають Трікстерами, які відомі своїми химерними вчинками. Відомо, що лихі діяння вони роблять, принижуючи жертву. До знаменитих трікстерів відносять Локів з скандинавського міфу та Анансів Західної Африки.

Підбиваючи підсумки підрозділу, зазначимо, що ядерна зона лексико-семантичного поля SUPERNATURAL у серіалі «Supernatural» (1, 2 сезони) реалізується за допомогою 60 синонімів та слів, близьких за семантикою до лексеми «*supernatural*», а також її похідних.

У наступному підрозділі проаналізуємо будову та лексичні особливості периферії лексико-семантичного поля SUPERNATURAL на матеріалі скрипту серіалу «Supernatural» (1, 2 сезони).

2.2. Визначення периферійної зони лексико-семантичного поля SUPERNATURAL у серіалі «Supernatural»

Для виконання другого етапу дослідження – периферії лексико-семантичного поля SUPERNATURAL на матеріалі скрипту серіалу «Supernatural» (1, 2 сезони) вважаємо раціональним зробити наступне:

1) виділити мінімальні контексти, в яких наявні описи чи алюзії щодо проявів *надприродного*;

2) виокремлення периферійних елементів лексико-семантичного поля SUPERNATURAL, взявши до уваги семантику лексем, котрими *надприродне* називають;

3) аналіз виокремлених мінімальних контекстів, в яких явища *надприродного характеру* реалізуються згідно семантики ужитих лексем.

Отже, опрацювавши сценарій до серіалу «Supernatural» (1, 2 сезони), ми встановили складові елементи периферійної зони лексико-семантичного поля SUPERNATURAL, яка включає 55 лексичних одиниць на позначення *надприродного*. Для зручності згадані лексеми було розподілено на 8 тематичних груп (Supernatural Season 1, 2 Episode Scripts) [80; 81]. Розглянемо отримані результати, проілюструвавши прикладами.

1) Перша група – **надприродні істоти**: *acheri, angel, Azazel, Crisis apparition, Croatoan, chupacabra, Death, demon, fetch, hellhounds, Hoodoo, jinn, misguided soul, rakshasa, reaper, poltergeist, Prince of Hell, Satan, shapeshifter (creature), Trickster, vampire, vengeful-spirit, werewolf, zombie*.

Наприклад:

- Crossroads are where pacts are made.
- These people are actually making deals with the damn thing.
- You know, because that always ends good.
- They're seeing dogs, all right.
- But not black dogs, they are seeing *hellhounds*.
- Demonic pit bulls [80].

У представленому вище уривку *надприродне* репрезентовано лексемою «*hellhounds*». Очевидно, що лексема «*hellhounds*» – є okazionalizmom, утвореним за допомогою приєднання до основи слова «*hounds*» (собака гончої породи) іменника «*hell*» (пекло). Відповідно, отримується, що надприродні собакоподібні створіння мають унікальні можливості служити потойбічним

істотам вищої ієрархії – демонам. Крім цього, у згаданому фрагменті використовують речення «Crossroads are where pacts are made.» та «These people are actually making deals with the damn thing.», в яких також вербальна прослідковується реалізація *надприродного*.

Ще приклад:

- Sorry. But hey, I hear there's *a Chupacabra* two states over. Go knock yourself out [80].

Відома для різних фольклорів світу лиха міфічна істота чупакабра (*Chupacabra*) постає одним із демонічних створінь серіалу та завдає клопоту протагоністам у боротьбі із нею.

Наступний приклад:

- Just so you know? That was a demon.

- That thing, I'm not sure, but I think it was an *Acheri*.

- A demon that disguises itself as a little girl.

- Still doesn't tell us where we are [80].

Поданий фрагмент містить згадку про *надприродне* за допомогою власної назви «*Acheri*» – на позначення хитрих істот-перевертнів, які можуть обертатися дівчатами, аби здобути прихильність жертви. Відомі своєю жорстокістю та химерністю.

Наступний приклад:

- I don't suppose you asked what this bad guy did?

- Actually, I did, Dean. And the *angel* told me.

- He hasn't done anything yet.

- But he will.

- Oh, this is... I don't believe this.

- Dean, the *angel* hasn't been wrong yet. Someone's gonna do something awful and I can stop it.

- You're supposed to be bad too, Sam... [81].

Зазначений уривок актуалізує згадку про *надприродне* через уживання лексеми «angel». Як ми знаємо, ангели були створені Богом та наділені унікальними можливостями, щоб йому служити та бути воїнами світла у війні з Люцифером та його демонами.

Наступний приклад:

-Wait a second. So I've been looking for signs of -- of **God** or -- or **Lilith** and you've been in your room, eating cereal.

- And marathoning "Scooby-Doo"[80].

Представлений уривок бесіди головних героїв містить згадку про Бога (**God**) та Ліліт (**Lilith**) – демоніцю ночі, еротичних сновидінь, труднощів материнства у єврейському та інших фольклорах світу.

Наступний приклад:

Sam: I recognize that. It's from the "*Ordo Maleficarum*"[81].

Під латинською назвою "*Ordo Maleficarum*" розуміють відьомський орден, в якому відьми практикують чорну магію.

Ще приклади:

- What?

- Nothing. You know. If it was some of **Satanic thing**... maybe the victims aren't random. Maybe there's a connection between them.

- So those **Satanists** back in Florida – they marked the victims, didn't they?
[80].

Дібрана цитата містить згадку про якусь невідому героям демонічну річ, а також когорти сатаністів, що, скоріше всього, повернулися до Флориди та взялися до справи.

Наступний приклад:

- So ... **those vampires** ... that was your work?

- Yup. Been here two weeks.

- You checked out this Barker Farm?

- It's a bust. Just a bunch of hippie freaks. Though they could kill you with that patchouli smell alone [81].

Вищеподаний мінімальний контекст містить згадку про вампірів та про вистежування цих лиховісних істот героями серіалу.

2) До другої групи було віднесено мінімальні контексти, виділені зі скрипту до серіалу, на позначення **інструментів боротьби зі злом (інструментарій)**: *rock salt, the Colt, silver-tipped arrow, silver bullets, sanctified water, poppy seeds, pins, horseshoe*. Розглянемо декілька прикладів.

- You really think they saw our plates? I don't wanna take the chance.

- Besides, I hate this freaking thing anyway.

- Well, one thing's for sure.

- What's that? We're not dealing with a spirit.

- That **rock salt** hit something solid.

- Yeah.

- A person? Or maybe a creature that can make itself invisible? [81]

У дібраному уривку «rock salt» (кам'яна сіль) має значення *надприродного*, магічного, оскільки у зазначеному епізоді мисливці за привидами використовували її. У християнській традиції відоме також особливе ставлення до солі, котрій також надавались позаприродні якості у боротьбі зі злом.

Ще приклад:

- It's inside me. I can feel it. Hey, shoot me. I can't hold on to it much longer.
- Why didn't you kill it? We got *the Colt*.
- We still have one bullet left.
- Get back or I'll kill you, I swear to God.
- You won't. You're saving that bullet for someone else [80].

У поданому фрагменті *надприродне* вербалізується за допомогою лексеми «the Colt». У рамках серіалу Кольт – це надприродний магичний пістолет, створений мисливцем за привидами Семюелем Кольтом. Головні герої часто використовували його під час своїх пригод. Назва цього магичного інструменту є алюзією на реальний револьвер під назвою кольт (розроблений інженером С. Кольтом) , котрий був популярним в США у другій половині XIX століття, та уніфікує різні типи зброї.

Наступний приклад:

- I like him. He says okey-dokey.
- What if he's the **shifter**?
- Then we follow him home and put *a silver bullet* through his chest plate.
- Okay [81].

Подана цитата містить словосполучення «a silver bullet»(срібна куля), що безпосередньо стосується надприродних явищ. Відомою є легенда про те, що лише срібна куля може позбавити життя лихих створінь (перевертнів, відьом, зачарованих поганців тощо), адже срібло наділене антисептичними властивостями у реальності. Крім цього, мінімальний контекст містить згадку про так званого перевертня (**shifter**), якого, напевно хотіли позбутися головні герої серіалу.

Наступний приклад:

- Acacia? **Oil of Abramelin**?
- What's this stuff for?

- Protection [81].

Поданий фрагмент діалогу героїв містить згадку про «Oil of Abramelin» (олія Абрамелін), яка безпосередньо стосується проявів над природнього; є церемоніальною олією. Відомо, що таку олію роблять посвячені особи для захисту від лиха. У реальному світі можна знайти прототип – єврейську олію Танах, про яку йдеться у сакральній книзі Мойсея.

Ще приклад:

- What is it?

- **Hoodoo**. My grandma taught me. Keeps out demons [80].

Лексема «**hoodoo**» позначає магичний мішечок, котрий може захистити від лиха та допомагає стати успішним чи здоровим. Подібну річ можна простежити у фольклорі певних народів Африки.

Наступний приклад:

- What do you think? Dolls? Hoodoo? Mysterious shut-in Grandma?

- Well, **Voodoo dolls** are used in all kind of Voodoo and Hoodoo like curses and binding spells and maybe we found our witch doctor [80].

Представлений мінімальний контекст містить словосполучення «Voodoo dolls» (ляльки вуду), за допомогою якого вербалізується надприродне. Відомо, що це спеціальна лялька, котру роблять із метою накладання чар на людину, з якої її уособлюють. Чаклуни втикають у ляльку голки або відрізають якісь її частини, щоб завдати шкоди жертві.

Ще приклад:

- So I picked up the **crossbow**, and hit that **ugly sucker** with a **silver tipped arrow right in his heart**. Sammy waits in the car while me and my Dad take this thing into the woods and **burn him to a crisp**. I'm looking into that fire and thinking; I'm sixteen years old. Kids my age are worrying about pimples and prom dates and

I've already seen things they'll never know. Or just dream about. Right then, I just sort of ...[81].

Поданий уривок монологу головного героя Сема ілюструє вербалізацію позаприродних явищ, адже у ньому можна прослідкувати уживання лексем, котрі варто би було розділити по різним групам тем: **ugly sucker** – гидкий висмоктувач крові (перифраз лексеми «вампір») – назва надприродних істот; **crossbow** – арбалет та **a silver tipped arrow** – стріла зі срібним наконечником – інструменти, використані для боротьби із силами зла. Крім того, у наведеній цитаті містяться алюзії на ритуали – **a silver tipped arrow right in his heart та burn him to a crisp** (згідно із сюжетною лінією серіалу, герої вбивали вампірів, проткнувши їх серця стрілами зі срібла або спалювали їх вщент).

3) До третьої групи лексем було зараховано ті, які позначають – **надприродний потенціал** героїв серіалу: *(Death) visions, lycanthropy, premonition, being medium, psychic, insights, gut feeling, third eye, prophetic dreams, instilling etc.* Проілюструємо зазначене прикладами з коментарем.

- You two are both 23?

- We all are. And we all have abilities.

- What?

- It started a little over a year ago when you found you could do things. Things you didn't think were possible.

- I have *visions*. I see things before they happen.

- Yeah, me too.

- I can put thoughts into people's heads, like, make them do stuff. But don't worry, I don't think it works on you guys [81].

Представлена цитата містить згадку про *надприродне* через уживання лексичної одиниці «visions». Зі значення іменника «visions» (марення) стає очевидним її застосування у рамках комунікативної ситуації. Один із героїв мав такий дар та подекуди міг бачити видіння про події майбутнього, передбачувати та уникати лихого або знаходити можливі рішення проблем.

Наступний приклад:

- There was something in her eyes.
- Yeah, she's killing people.
- But if she has no control.
- Exactly, she can't control it. If she's telling the truth, it won't change anything.
- I'm not putting a bullet through some girl's chest.
- She's a monster and you're feeling sorry?
- Maybe I understand her.
- Look. There might be another way we can get the job done without having to waste her.

- Are you thinking what I think you're thinking? Dad's theory: *Lycanthropy* might have a cure if you kill the werewolf who bit you – severing the bloodline [81].

Представлена цитата містить згадування терміну «lycanthropy» (лікантропія), що позначає позаприродну здатність людини перетворюватись на обертня (лиховісну істоту схожу на вовка). Головні герої розмірковують, як врятувати симпатичну їм дівчину та зцілити її, вважаючи, що лікантропія (lycanthropy) є захворюванням.

Наступний приклад:

- You know the truth about Sammy?
- I've known for a while.
- You get *premonitions* of people about to die? **Death visions**?
- Yeah [80].

Представлений фрагмент розмови містить алюзію про *надприродне* вербалізоване лексемами «premonitions» та «death visions». Перша з яких позначає неймовірну можливість людини бачити події майбуття; друге словосполучення – вказує на видіння та лихі пророцтва, що є передвісниками смерті.

Приміром: *Hoodoo priest*.

- Come on, Sam.
- Go find some *Hoodoo priest* to lay some mojo on me.
- I'll be fine [81].

Використана назва «Hoodoo priest» (заклинатель, маг) позначає людину зі спеціальними здібностями та сакральними знаннями; етимологічно відноситься до африканської магії вуду, що містить у собі симбіоз африканських і європейських фольклорних практик, а також умінь ідентифікувати та вживати корисні трави та рослини.

4) До четвертої групи ми віднесли символи надприродного: *demonic omens, demonic signs, demonic smoke*.

Наприклад:

- I got a match. It's the logo for the Blue Ridge Bus Lines.
- Guthrie, Oklahoma.
- Okay, do me a favor. Check Guthrie for any *demonic signs or omens* or anything like that.
- You think the demon's there? - Yeah, maybe.
- Why would you think that?
- Just check it, all right?
- No, sir, nothing. No demon [81].

Представлений вище фрагмент бесіди має алюзію про надприродне явище, яке реалізується словосполученням «*demonic signs or omens*» (ознаками присутності демонів). Згідно із контекстом, до таких лиховісних ознак відносять тимчасові перепади струму, різка зміна температурного режиму, специфічні запахи, шуми тощо.

Наприклад:

- We didn't see any *demon smoke* or any of the other usual signs.
- Well, whatever.

- Something turned him into a monster.
- If you'd taken out the other one, there'd be one less to worry about [81].

У цьому уривку надприродне вербалізується за допомогою словосполученням «demon smoke» (демонічний дим), котрий вважається чимось екстраординарним. У одній із серій серіалу під час обряду екзорцизму лихий дух залишив тіло змученої людини через рот. При цьому спостерігався темний дим, котрий виходив через рот потерпілого.

Наступний приклад:

- What's that?
- What?
- Holy crap.
- That's *ectoplasm*.
- Well, Sam, I think I know what we're dealing with here. It's the Stay Puft Marshmallow Man.
- Dean, I've only seen this stuff, like, twice. I mean, to make this stuff, you have to be one majorly pissed-off spirit.
- All right, let's find this badass before he snags any more girls [80].

Іменник «ectoplasm» (ектоплазма) стосується надприродних явищ, є специфічною липкою речовиною, подібною до смоли. У епізодах герої часто мають справу із привидами, а поява ектоплазми вказує на присутність такх створінь.

Наступний приклад:

- Tell me that's not what I think it is.
- It's a Devil's Trap.
- A hundred-square-mile *Devil's Trap*.
- That's brilliant. Iron lines, demons can't cross.
- I never heard of anything that massive.
- No one has.

- All these years none of the lines are broken? I mean, it still works? Definitely [80].

У представленій цитаті «Devil's Trap» (пастка для диявола) є містичним символом у вигляді кола; шукачі привидів застосовували це для знешкодження лихих створінь.

5) До наступної тематичної групи були віднесені лексеми на позначення **надприродних локацій**, приміром: *Devil's Gate, Unholy ground*.

- Our dads were in California. *Devil's Gate* Reservoir. They were setting a trap for some kind of **hellspawn**. John was hiding, waiting. And my dad was bait [81].

Поданий мінімальний контекст містить згадку «Devil's Gate» (ворота диявола), що семантично пояснює належність до надприродного. Інший іменник «hellspawn» (виплодок диявола) вказує на лихих створінь, котрими цікавляться кіногерої.

Наступний приклад:

- Everything dead around it in a perfect circle.
- You don't think that's a little weird?
- Maybe the groundskeeper went aggro - with the pesticide.
- No, I asked him. No pesticide, no chemicals. Nobody can explain it.
- Okay.
- So, what are you thinking? I don't know. *Unholy ground*, maybe.
- Un--? What?
- If something evil happened, it could easily poison the ground [81].

Поданий уривок містить словосполучення «Unholy ground» (нечестива земля) та стосується проявів надприродного, оскільки це поняття має зв'язок із потойбічним. У цитаті згадуються також магичні ритуали, які, згідно із легендами виконуються у «in a perfect circle» (у межах ідеального кола).

6) До шостої групи ми віднесли лексеми на позначення **надприродних частин людського тіла**: *fang*. Зокрема:

- I think I saw something.
- What is that, a hole?
- It's a tooth.
- Sam, that's a *fang*. A retractable set of vampire fangs [81].

Іменник «fang» (ікло), згаданий мовцями під час розмови, очевидно, стосується контексту надприродного, у межах серіалу ці ікла є характерними для лиховісних створінь – вампірів, котрі убивають своїх жертв за їх допомогою.

7) Лексеми на позначення ритуалів виділяємо окремо, зокрема: *Enochian summoning ritual*.

Наприклад:

- The way you worked in all those *Enochian summoning rituals* in all the authentic language, and what, you mean that Latin crap?
- No, man.
- That's Walter. Walter Dixon, the original writer.
- You like that garbage? Wait, Walter the PA, Walter? He's not a PA. He's got a clause in his contract that allows him to come on set.
- But he wrote the invocations?
- He wrote a whack-job screenplay [81].

У поданому уривку йдеться про «Enochian summoning rituals» (енохіанський ритуал викликання духів) – один із магічних ритуалів, метою яких було пробудження духів зла.

Узагальнимо отримані дані у вигляді таблиці (Див. Таблиця 1. Тематичні групи лексем на позначення надприродних реалій у серіалі «Supernatural»). Очевидно, що найбільш частотно згадувана тема використання лексем на позначення надприродного – надприродні істоти (26); інструментарій (8); надприродній потенціал (11); символи надприродного (3); надприродні локації (2); надприродні частини тіла (1); ритуали (1). Домінування перших трьох груп (назви надприродних істот, потенціалу та інструментів) свідчать про очевидне

різноманіття представленої лексики, яка вербалізує паранормальні явища, та комунікативних ситуацій, в котрих ці лексичні одиниці вживались. Не дивно, що група – назви надприродних істот – представлена найбільше, адже фантастичний світ серіалу «перенасичений» різними істотами, кожна з яких має свою функцію.

№	Тематичні групи лексем на позначення надприродного у серіалі <i>Supernatural</i>	Приклади
1.	Надприродні істоти.	Acheri, angel, Azazel, Crisis apparition, Croatoan, chupacabra, Death, demon, fetch, hellhounds, Hoodoo, jinn, misguided soul, rakshasa, reaper, poltergeist, Prince of Hell, Satan, shapeshifter (creature), Trickster, vampire, vengeful-spirit, werewolf, zombie.
2.	Інструментарій.	<i>Rock salt, the Colt, silver-tipped arrow, silver bullets, sanctified water, poppy seeds, pins, horseshoe.</i>
3.	Надприродній потенціал.	<i>(Death) visions, lycanthropy, premonition, being medium, psychic, insights, gut feeling, third eye, prophetic dreams,</i>

		<i>instilling, hoodoo priest etc.</i>
4.	Символи надприродного.	<i>demonic omens, demonic signs, demonic smoke.</i>
5.	Надприродні локації.	<i>Devil's Gate, unholy ground.</i>
6.	Надприродні частини тіла.	<i>fangs</i>
7.	Ритуали.	<i>Enochian summoning ritual.</i>

Таблиця 1. Тематичні групи лексем на позначення надприродних реалій у серіалі «Supernatural».

2.3 Морфологічні особливості лексико-семантичного поля SUPERNATURAL

Опрацювавши масив лексики, дібраної із англомовного серіалу «Supernatural» (1, 2 сезони) та розробивши структуру лексико-семантичного поля SUPERNATURAL, ми звернули увагу також на морфологічні та стилістичні особливості лексичних одиниць, що стосуються до поняття «надприродне».

У ході аналізу фактологічного матеріалу виявилось, що переважно комунікатори під час діалогів у телешоу застосовували іменники, прикметники та дієслова на позначення явищ або феноменів, котрі стосуються вербалізації *надприродного* і паранормального.

Розглянемо дієслова та дієслівні словосполучення, котрими послуговувались мовці для вербалізації містичних явищ:

to be possessed, to lay mojo on, to summon the demon, to possess somebody, to hunt the demon, to be dammed, to conjure, to make a deal, to go after the demon, to track the demon, to trap the demon, to have a demon in somebody, to put a spell on, to cast a spell on, to hex, to slip somebody's skin, to summon someone's spirit, to haunt, to vision, to enchant someone, to jinx, to put a jinx, to put the evil eye, to turn into a werewolf, to turn into a vampire, to transform into a shapeshifter, to curse, to exorcise, to resurrect, to perform a ritual, to carry out a ritual, to hypnotize, to be hypnotized, to see prophetic dreams, to understand dreams, to travel through-time, to move through time, to be invisible, to become invisible, to predict, to foresee, to foretell, to read rune letters, to tell fortunes, to forecast, to read the fate, to consecrate salt, to consecrate water, to voodoo, to hoodoo, to charm, to bless, to read Tarot cards [80; 81].

Розглянемо функціонування цих дієслів та дієслівних словосполучень за допомогою таких ілюстрацій із вибірки:

- I'll go to the crossroads, ***summon the demon***.

- Summon? Are you nuts?

- Maybe a little. But I can *trap it*. I can *exorcise it* and buy us time to figure out something [80].

Словосполучення «*summon the demon*» (викликати демона), вербалізоване за допомогою поєднання дієслова та іменника, ужите мовцем для того, щоб передати фантастичне явище викликання паранормальних створінь. Крім того, герой зазначає, що може його «*trap it*» (полонити) та «*exorcise it*» (вигнати, застосувавши закляття чи молитву).

Наступний приклад:

- We are so screwed.

- Yeah?

- He's ***slipped his skin***.

- What?

- Yeah, bastard shifts fast. Faster than the one in St. Louis.
- It's like playing a shell game.
- Could be anybody again [81].

Поданий мінімальний контекст містить словосполучення «*to slip somebody's skin*» (буквально – вискочити із чиєїсь шкіри), виражене поєднанням дієслова та займенника з іменником. Ця фраза актуалізує ситуацію містичного, надприродного, оскільки стосується сказання, згідно якого перевертні здатні змінювати свій зовнішній вигляд за необхідності, нібито «скидаючи» із себе шкіру жертви.

Наступний приклад:

- So, what else did the doctor say about Dean?
- Nothing.
- Look, if the doctors won't do anything, then we'll have to. That's all.
- I don't know. I'll find some Hoodoo priest and *lay* some *mojo on him* and we'll look for someone.
- Yeah [81].

Словосполучення «*lay mojo on somebody*» (накласти на когось закляття) має безпосередній стосунок до вербалізації надприродного. Згідно зі словниковою дефініцією Меріам Вебстер, «*mojo is a magic spell, hex, or charm*».

Крім дієслів, у ході аналізу фактологічного матеріалу дослідження, було виділено також іменники на позначення феноменів нелогічного та паранормального, зокрема:

angel, apparition, demon, hellhounds chupacabra, poltergeist, shapeshifter (creature), vampire, vengeful-spirit, werewolf, zombie, jinn, fairy, gnome, dwarf, mermaid, merman, mummy, phantom, specter, haunted, bogey, bogey, revenant, wraith, sprite, witch, vixen, sorceress, magician, shrew, clairvoyant, psychic, seer, medium, clairsentient, remote viewer, ogre, giant, spellcaster, exorcist, trickster, reaper, souls, goblins, leprechauns, unicorns .

Серед них зустрічалися власні назви:

Prince of Hell, Satan, Trickster, Acheri, Azazel, Bogey man, Crisis Croatoan, Zeus, Phoenix, Chimera, Hydra, Bigfoot, Chiron.

Оскільки ілюстративний матеріал був дібраний зі сценарію до телевізійного серіалу, відповідно, мовлення головний героїв не характеризується багатством та витонченістю вокабуляру. Проте подекуди протагоністи застосовували прикметники, якими могли змалювати істот фантастичного походження, надати їм певних ознак, або охарактеризувати їх діяння, зокрема негативні:

Sinister, evil, vicious, sly, blood-thirsty, thirsty, hungry, brutal, heartless, severe, ruthless, fierce, violent, hard, tough, cunning, perilous, dangerous, harsh, bitter, insidious, wily, crafty, tricky, treacherous, devious, scheming, disgusting, ugly, repulsive, terrible, awful, unspeakable, monstrous, horrifying, appalling, horrendous, heinous, mean, odious, despicable.

Отже, у межах лексико-семантичного поля SUPERNATURAL на позначення «надприродного» можна виділити за частиномовною приналежністю дієслова та дієслівні сполучення (52), власні (13) та загальні іменники (48), прикметники із негативною семантикою (41).

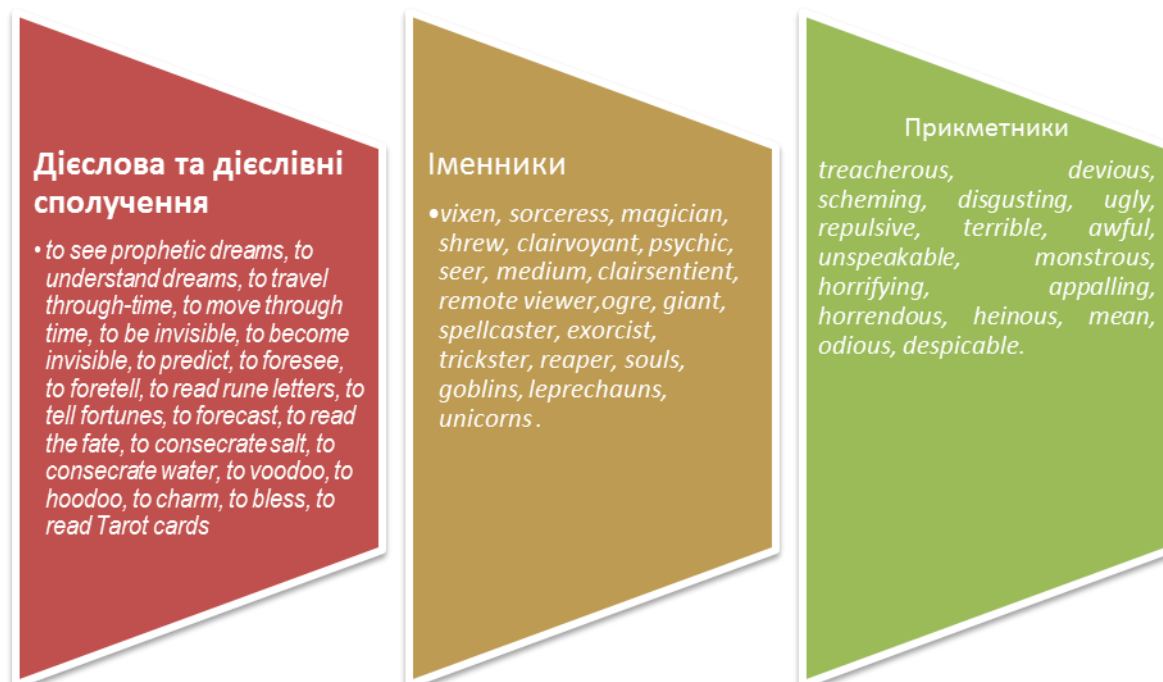

Рис. 2. Візуалізація морфологічних особливостей лексико-семантичного поля SUPERNATURAL

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки дослідження, зазначимо, наразі вивчення лексико-семантичних полів становить величезний пласт у лінгвістичній науці. На сьогоднішній день не існує уніфікованого підходу до дефініції цього поняття. У представленій кваліфікаційній роботі ми інтегрували трактування терміну *лексико-семантичне поле (ЛСП)*, запропоноване Г. С. Щуром [68], Ю. Д. Апресяном [1] та Л. М. Васильєвим [11]. Так, розуміємо *ЛСП* як лінгвістичне поняття, котре застосовується у мовознавстві для позначення сукупності мовних одиниць, об'єднаних якоюсь загальною семантичною ознакою; іншими словами, – мають певний загальний нетривіальний компонент значення.

Під час роботи із теоретичним матеріалом було також з'ясовано, що *ЛСП* має ієрархічну структуру лексичних одиниць, яких об'єднує спільний зміст і які передають понятійну, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ. Не існує єдиної типології угруповань, загальноновизнаних критеріїв їх виділення, єдності в розумінні структурної організації та ієрархії лексичних єдностей. Відомо, що лексико-семантичне поле складається з ядра та периферії.

У межах семантичного поля лексеми мають різний статус. Певні слова можуть втілювати основні протиставлення, за допомогою котрих виявляються найбільш суттєві диференційні ознаки. Саме такі лексеми утворюють ядро *ЛСП*. За допомогою решти лексичних одиниць виявляються периферійні диференційні ознаки поля.

Співвідношення центра (ядра) і периферії у межах кожного окремого *ЛСП* різниться залежно від складу і складності структури. А. М. Кузнецов розробив критерії, за якими лексеми розподіляють на центральні та периферію: центральні лексеми вирізняються простим морфологічним складом; мають значний рівень комбінаторності; мають велике психологічне значення для

мовців; лексеми, запозичені із інших мов, не будуть відноситись до ядра [31, с. 77]. А лексеми, що утворюють периферію, відповідно, мають більш складну морфологічну будову, вони мають менший рівень комбінаторності; рідше використовуються у мовленні; частіше є запозиченнями; мають дещо нижчий статус в ієрархії ЛСП [Там само. С. 77-79].

За міркуванням багатьох мовознавців, першим етапом до виділення лексико-семантичного поля є знаходження його основного або центрального слова, а далі вже за допомогою цієї лексеми визначається поняття, що передає об'єднання лексичних одиниць. Такий шлях до виокремлення лексико-семантичних полів називається *семантико-логічним*. Предметом сучасних досліджень у рамках теорії поля виступають лексичні одиниці, які уніфікуються, ґрунтуючись на суміжності вираженого ними значення (*семантичний принцип*), спільності виконаної ними функції (*функціональний принцип*) чи на основі *комбінації зазначених принципів*.

Щодо інтерпретації самого поняття «надприродне», услід за міркуваннями Д. М. Угриновича [53, с. 67], вважаємо, що «надприродне» позначає щось, що не підлягає законам матеріального світу та випадає із ланцюга причинно-наслідкових зв'язків та залежностей.

Для виділення ядра структури ЛСП SUPERNATURAL було опрацьовано сучасні англomовні лексикографічні джерела щодо дефініції поняття «надприродне» та визначено ключові риси, за допомогою яких це поняття вербалізується: *God, demigod, spirit, devil, supernatural beings, supernatural creatures, supernatural events, supernatural forces, ghosts*. За допомогою словникових статей нам вдалося віднайти лексеми (60 одиниць), що мають безпосередній зв'язок із поняттям «надприродне»:

abnormal, arcane, celestial, dark, spooky, invisible, metaphysical, divine, ethereal, extramundane, miraculous, mysterious, extrasensory, ghostly, heavenly, mystic, mystical, mythological, non-hidden, hypernormal, inexplicable, rational, numinous, obscure, occult,

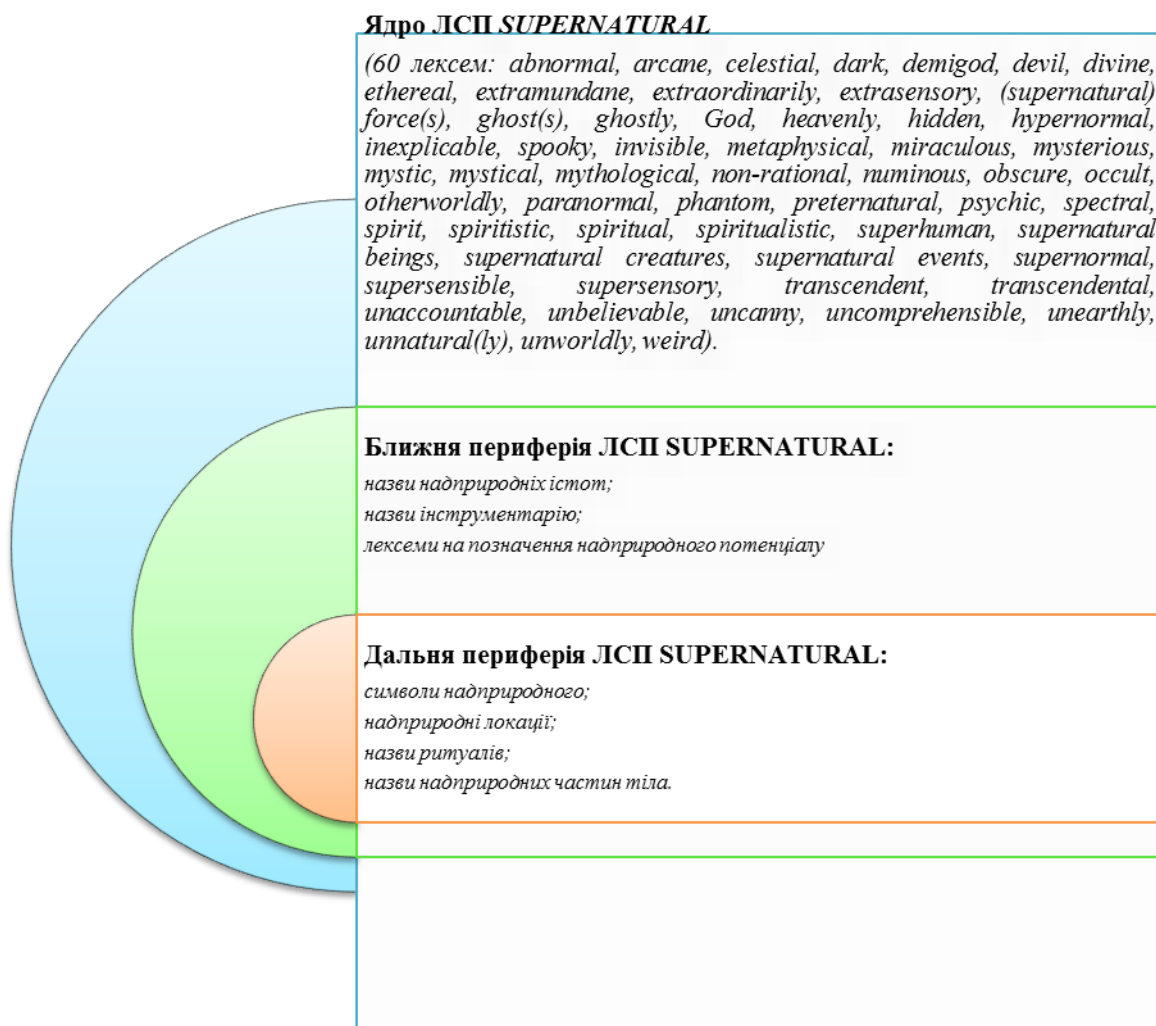
*otherworldly, paranormal, phantom, transcendent, transcendental,
preternatural, psychic, spectral, unaccountable, unbelievable, uncanny,
spiritistic, spiritual, spiritualistic, uncomprehensible, unearthly,
superhuman, supernormal, unnatural, unworldly, weird.
supersensible, supersensory,*

Щодо периферії ЛСП SUPERNATURAL, її було виокремлено, послуговуючись фактологічним матеріалом, дібраним прийомом суцільної вибірки зі сценарію до однойменного серіалу. Отже, ілюстративний матеріал було розподілено на 7 тематичних груп за функціональним навантаженням і отримано такі результати:

- надприродні істоти (26 лексем);
- інструментарій (8);
- надприродній потенціал (11);
- символи надприродного (3);
- надприродні локації (2);
- надприродні частини тіла (1);
- ритуали (1).

Показово, що домінування перших трьох тематичних груп (*назви надприродних істот, потенціалу та інструментів*) свідчать про очевидне різноманіття представленої лексики, яка вербалізує паранормальні явища, та комунікативних ситуацій, в котрих ці лексичні одиниці вживались. Не дивно, що група – *назви надприродних істот* – представлена найбільше, адже фантастичний світ серіалу «перенасичений» різними химерними істотами, кожна з яких має свою функцію.

Для більшої наочності структуру лексико-семантичного поля SUPERNATURAL з прикладами представимо у вигляді графічного малюнку нижче.

• Рис. 2. Візуалізація структури ЛСП SUPERNATURAL

Останній підпункт другого розділу кваліфікаційної роботи було присвячено з'ясуванню морфологічних особливостей вербалізації феномену *supernatural* (надприродне) у межах зазначеного ілюстративного матеріалу. Оскільки фактологічні дані були виділені зі сценарію до телевізійного серіалу, відповідно, зазначимо, що мовлення головних героїв не характеризується багатством та витонченістю вокабуляру, а здебільшого має риси просторічного мовлення.

Отже, за частиномовною приналежністю у межах лексико-семантичного поля SUPERNATURAL на позначення «надприродного» можна виділити:

- дієслова та дієслівні сполучення (52 лексичні одиниці),
- власні (13) та загальні іменники (48),

- прикметники із негативною семантикою (41).

Показово, що подекуди протагоністи застосовували синоніми до прикметників, якими могли змалювати істот фантастичного походження, надати їм певних ознак, або охарактеризувати їх діяння, зокрема негативні. Наприклад: *Sinister, evil, vicious* (злісний); *blood-thirsty, thirsty* (кровожерливий (було ужито для опису жадібності вампірів)); *brutal, heartless, severe, ruthless, fierce, violent, hard, tough* (жорстокий); *cunning, sly* (хитрий); *perilous, dangerous, harsh* (небезпечний) тощо.

Перспектива дослідження вбачається у можливості подальшого аналізу лексико-семантичного поля (ЛСП) SUPERNATURAL у зіставному аспекті на матеріалі англійських творів художньої літератури та сценаріїв до їх екранізацій.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды: Лексическая семантика. М. : Яз. рус. культуры, 1995.
2. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. М.: Наука, 1974. 368 с.
3. Арнольд И. В. Лексико-семантическое поле в языке и тематическая сетка текста. *Текст как объект комплексного анализа в ВУЗе*. Л. : ЛГПИ, 1984. С. 3-11.
4. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. М. : Высш. школа, 1991. 140 с.
5. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. М. : Яз. рус. культуры, 1999. 895 с.
6. Антомонов А. Ю. *Исследование структурной организации Лексико-семантического поля*. М., Высш. шк., 1987.
7. Арутюнова Н. Д. К проблеме функциональных типов лексического значения. *Аспекты семантических исследований*. М., 1980. С. 156-249.
8. Бондаренко А. В. *Грамматическая категория и контекст*. М., Наука, 1971. 176 с.
9. Васильев Л. М. Семантические классы слов и семантические поля. М., Высш. шк., 1990. 123 с.
10. Васильев Л. М. *Современная лингвистическая семантика*. М.: Высшая школа, 1990. 176 с.
11. Васильев Л. М. Теория семантических полей. *Вопросы языкознания*. М., 1971. N 5. С. 105-113.
12. Вердиева З. Н. *Семантические поля в современном английском языке*. М., Высшая школа, 1986. 134 с.
13. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова. М., 1980. 320 с.

14. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. М. : Русский язык, 1990. 246 с.
15. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова. *Вопросы языкознания*. М., 1953. № 5. С. 3-29.
16. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. М. : Наука, 1977. 312 с.
17. Гак В. Г. Языковые преобразования. М.: Школа Языки русской культуры, 1998. 768 с.
18. Денисова С. П. Типологія категорій лексичної семантики. К. : Вид-во Київського держ. лінгвістичногв ун-ту, 1996. 131 с.
19. Жгенти М.В. Семантическое поле как принцип исследования словесных значений: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / ТГУ. Тбилиси, 1983. 26 с.
20. Жоль К. К. Мысль, слово, метафора: Проблемы семантики в философском освещении. К., 1984. 304 с.
21. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М., 2004. 234 с.
22. Карасик В. И., Слыппсин Г. Г. Базовые характеристики лингвокультурных концептов. *Анталогия концептов*. Т. 1. Волгоград, 2005. С. 13-15.
23. Караулов. Ю.Н. Структура лексико-семантического поля. *Филологические науки*. № 1.1972. С. 57-68.
24. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика. Учебное пособие. М., Эдиториал УРСС, 2000. 352 с.
25. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке. М.: Наука, 1990. 103 с.
26. Копыленко М. М., Попова З. Д. Ономазиологический и семасиологический аспекты номинации. *Семантика слова и синтаксической конструкции* / Отв. ред. З. Д. Попова. Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1987. С. 114-120.
27. Кочерган М. П. *Вступ до мовознавства*. Підручник. ВЦ «Академія», 2005. 246 с.

28. Кочерган М.П. *Слово і контекст: лексична сполучуваність і значення слова*. К., Вища школа. 1980. 271 с.
29. Кронгауз М. А. Семантика. М. : Academia, 2005. 352 с.
30. Кубрякова Е. С. Проблемы представления знаний в современной науке и роль лингвистики в решении этих проблем. *Язык и структуры представления знаний*: Сб. науч.-аналит. обзоров. М., 1992. С. 4-38.
54. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика - психология - когнитивная наука. *Вопросы языкознания*. 1994. № 4. С. 34-47.
31. Кузнецов А. М. *Структурно-семантические параметры в лексике*. М. : Наука, 1980. 160 с.
32. Кузнецов А. М. От компонентного анализа к компонентному синтезу. М. : Наука, 1986. 124 с.
33. Кузнецова А. И. Понятие семантической системы языка и методы ее исследования. М., 1963. 59 с.
34. Левада Ю. А. *Социальная природа религии*. М. : Наука, 1965. 261 с.
35. Леви-Строс К. *Первобытное мышление*. М. : ТЕРРА-Книжный клуб, 1999. 190 с.
36. Левицький В. В., Огуй О. Д., Кійко Ю. С., Кійко С. В. *Апроксимативні методи вивчення лексичного складу*. Рута, 2000. 136 с.
37. Лурия А. Р. Язык и сознание. Ростов н/Д.: изд-во «Феникс», 1998. 416 с.
38. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика. Минск : ТетраСистемс, 2008. 271 с.
39. Мельник В. “Проблема раціональності та її співвідношення з ірраціональним”. *Вісник Львів*. Вип. 14. 2011. С. 7-16.
40. Меньшакова Н. Н. Категория фантастического как продукт фантазийно-игрового и идейного мышления. *Филология и культура. Материалы VI международной научной конференции 17-19 октября 2007*. Тамбов, Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2007. С. 218-221.

41. Морозова Е. Н. Концепт «Порча» в английском и русском языках. *Проблемы ономонологии и теории номинации. Материалы международной конференции 11-13 октября 2007*. Орёл: Изд-во ОГУ, 2007. С. 158-163.
42. Мусурівська О. В. Емоційно-оцінююча лексика англійської мови. *Вісник ЧНУ*. № 10. 1997. С. 46-47.
43. Никитин М. В. *Лексическое значение слова: структура и комбинаторика*. Учебное пособие для пед. ин-тов по спец. «Иностранные языки». М., Высш. шк., 1983. 127 с.
44. Олександр Шулятьєв. Опис лексико-семантичного поля та його характеристика. Науковий Блог. Циборт Олександр. Дата оновлення : 4 червня 2010. URL : <https://naub.org.ua/?p=1144> (дата звернення: 30.09.2022).
45. Пелих Е. А. Структура ЛСП желания (на материале русского, украинского, английского языков): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Саратов, 1984. 215 с.
46. Попова З. Д. *Полевые структуры в системе языка*. Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1989. 198 с.
47. Рузин И. Г. Возможности и пределы концептуального объяснения языковых фактов. *Вопросы языкознания*. 1996. N 5. С. 39-49.
48. Селіванова О. О. *Сучасна лінгвістика*. Термінологічна енциклопедія. Довкілля, 2006. 711 с.
49. Стернин И. А. *Лексическое значение слова в речи*. Воронеж, 1985. 137 с.
50. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Пер. с англ. М.: Прогресс, Универс, 1993. 656 с.
51. Солнцев В. М. О лингвистических мифах. *Знание языка и языкознание*. М., 1991. С. 56-71.
52. Токарева И. Е. *Лексико-стилистическая вариативность языка*. Прогресс, 2006. С. 167 – 196.
53. Угринович Д. М. *Психология религии*. М., Политиздат, 1986. 352 с.

54. Уфимцева А. А. *Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики*. М., Эдиториал УРСС, 2002. 240 с.
55. Уфимцева А. А. *Опыт изучения лексики как системы*. Изд-во Академии наук СССР, 1962. 287 с.
56. Уфимцева А. А. Теории «семантического поля» и возможности их применения при изучении словарного состава языка. *Вопросы теории языка в современной зарубежной лингвистике*. М., 1961. С. 30-63.
57. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка. М., 1968. 272 с.
58. Уфимцева А.А. Семантика слова. Аспекты семантических исследований. М., 1980. С. 5-80.
59. Ушакова Т. Н. Речь как когнитивный процесс и как средство общения. *Когнитивная- психология. Материалы финско-советского симпозиума*. М., 1986. С. 131-143.
60. Филатова В. Ф. О природе магического знака. Родной язык; проблемы теории и практики преподавания. Борисоглебск: БГПУ, 2007. С. 141-148.
61. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов. Очерки по теории языкознания. М.: Наука, 1982. С. 227-239.
62. Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания. М. : Наука, 1982. 336 с.
63. Филлмор Ч. *Основные проблемы лексической семантики*. М. : Правда, 1999. 137 с.
64. Фрумкина Р. М. Психолингвистика. М : Академия, 2001. 320 с.
65. Цегельська М. В. Структурна типологія одиниць семантичного поля часу в сучасній українській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський держ. ун-т. Дніпропетровськ, 2000. 17 с.
66. Шевченко Ірина. ТЕОРІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ У ДОСЛІДЖЕННЯХ МОВОЗНАВЦІВ. Наукові Інтернет-Конференції. Дата оновлення : 26.08.2022. URL: intkonf.org/shevchenko-ig-teoriya-leksiko-semantichnogo-polya-u-doslidzhennyah-movoznavtsiv (дата звернення 30.11.2022).

67. Шмельов Д. Н. *Проблемы семантического анализа лексики*. Прогресс, 1973. 278 с.
68. Щур Г. С. *Теории поля в лингвистике*. М. : Наука, 1974. 255 с.
69. Щерба Л.В. *Избранные работы по русскому языку*. М : Аспект Пресс, 2007. 256 с.
70. *Bierwisch M. On classifying semantic features. Progress in Linguistics. The Hague-Paris: Mouton, 1970. P. 27-50.*
71. *Cambridge Dictionary. English Dictionary, Translations & Thesaurus*, Cambridge University Press, 2018. Дата оновлення: 20.11.2022. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 29.01.2023).
72. Chomsky N. *Studies in Semantics in Generative Grammar*. Hague, Paris, 1976. 207 p.
73. *Collins Dictionary. Definition, Thesaurus and Translations*. Collins, 2018 Дата оновлення: 20.11.2022. URL: www.collinsdictionary.com (дата звернення: 29.01.2023).
74. *Cruse D. Lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. 311 p.
75. *Dictionary by Merriam-Webster: America's Most-Trusted Online Dictionary*, Merriam-Webster, 2018. Дата оновлення: 20.11.2022. URL: www.merriam-webster.com. (дата звернення: 29.01.2023).
76. *English Dictionary, Thesaurus, & Grammar Help. Oxford Dictionaries*. Oxford University Press, 2018. Дата оновлення: 20.11.2022. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (дата звернення: 29.01.2023).
77. *Macmillan Dictionary. Free English Dictionary and Thesaurus Online*, Macmillan Publishers Limited, 2018. Дата оновлення: 20.11.2022. URL: www.macmillandictionary.com (дата звернення: 29.01.2023).
78. Palmer F. R. *Semantics*. Moscow. 1982. 112 p.
79. Shanker S. *Semantics: The Magic of Words*. Boston, 1965. 122 p.
80. *Supernatural Season Episode Scripts.*” *Springfield! Springfield!* Дата оновлення: 28.11.2022. URL: <https://spnscrpthunt.tumblr.com/> (дата звернення: 30.01.2023).

81. “Supernatural Season 2 Episode Scripts.” *Springfield! Springfield!* Дата оновлення: 28.11.2022.

URL: www.springfieldspringfield.co.uk/episode_scripts.php?tv-show=supernatural&season=2 (дата звернення: 30.01.2023).

82. *Synonyms Thesaurus With Definitions and Antonyms*. Leaf Group Education, 2018. Дата оновлення: 28.11.2022. URL: www.synonym.com/ (дата звернення: 14.01.2023).

83. *Thesaurus.com. Synonyms and Antonyms of Words*. 2018. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: www.thesaurus.com (дата звернення: 19.01.2023).

84. Weinreich U. *On Semantics*. Univ. of Pennsylvania Press, 1980. 420 p.